YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (kuudes jaosto)

8 päivänä heinäkuuta 1999 *

Asiassa C-235/92 P,

Montecatini SpA (alun perin Montedison SpA, sitten Montepolimeri SpA, sitten Montedipe SpA), kotipaikka Milano (Italia), edustajinaan asianajajat G. Aghina ja G. Celona, Milano, ja asianajaja P. A. M. Ferrari, Rooma, prosessiosoite Luxemburgissa asianajotoimisto G. Margue, 20 rue Philippe II,

valittajana,

jota tukee

DSM NV, kotipaikka Heerlen (Alankomaat), edustajanaan asianajaja I. G. F. Cath, Haag, prosessiosoite Luxemburgissa asianajotoimisto L. Dupong, 14 a rue des Bains,

väliintulijana,

jossa valittaja vaatii muutoksenhaussaan Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen (ensimmäisen jaoston) asiassa T-14/89, Montedipe vastaan komissio, 10.3.1992 antaman tuomion (Kok. 1992, s. II-1155) kumoamista,

* Oikeudenkäyntikieli: italia.

vastapuolena:

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehenään oikeudellinen pääneuvonantaja G. Marenco, prosessiosoite Luxemburgissa c/o oikeudellisen yksikön virkamies C. Gómez de la Cruz, Centre Wagner, Kirchberg,

vastaajana ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa,

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (kuudes jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja P. J. G. Kapteyn sekä tuomarit G. Hirsch, G. F. Mancini (esittelevä tuomari), J. L. Murray ja H. Ragnemalm,

julkisasiamies: G. Cosmas,

kirjaajat: apulaiskirjaaja H. von Holstein ja johtava hallintovirkamies D. Louterman-Hubeau,

ottaen huomioon suullista käsittelyä varten laaditun kertomuksen,

kuultuaan asianosaisten 12.3.1997 pidetyssä istunnossa esittämät suulliset huomautukset,

kuultuaan julkisasiamiehen 15.7.1997 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Montecatini SpA (alun perin Montedison SpA, sitten Montepolimeri SpA, sitten Montedipe SpA, jäljempänä Monte) on yhteisöjen tuomioistuimeen 22.5.1992 toimittamallaan valituksella hakenut muutosta EY:n tuomioistuimen perussäännön 49 artiklan nojalla ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-14/89, Montedipe vastaan komissio, 10.3.1992 antamaan tuomioon (Kok. 1992, s. II-1155; jäljempänä valituksenalainen tuomio).

Tosiseikat ja asian käsittelyn vaiheet yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa

2 Valituksen taustalla olevat tosiseikat, sellaisina kuin ne ilmenevät valituksenalaisesta tuomiosta, ovat seuraavat.

3 Useat Euroopan petrokemianteollisuudessa toimivat yritykset nostivat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa kumoamiskanteen ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 23 päivänä huhtikuuta 1986 tehdystä komission päätöksestä 86/398/ETY (asia IV/31.149 — Polypropeeni; EYVL L 230, s. 1; jäljempänä polypropeenipäätös).

4 Komission tekemien toteamusten mukaan, jotka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tältä osin vahvistanut, ennen vuotta 1977 polypropeenimarkkinoille toimitti tavaraa kymmenen tuottajaa, joista neljällä (Monte, Hoechst AG, Imperial Chemical Industries plc [jäljempänä ICI] ja Shell International Chemical Company Ltd [jäljempänä Shell]; jäljempänä neljä suurta toimittajaa) oli hal-

lussaan yhteensä 64 prosenttia markkinoista. Kun Monten hallussa olleiden patenttien voimassaoloaika oli päättynyt, markkinoille tuli vuonna 1977 uusia tuottajia, mikä johti siihen, että tosiasiallinen tuotantokapasiteetti kasvoi huomattavasti ilman, että kysyntä olisi kuitenkaan vastaavasti kasvanut. Tämän seurauksena tuotantokapasiteetin käyttöaste nousi vuoden 1977 60 prosentista vuoden 1983 90 prosenttiin. Kukin kyseisenä ajankohtana yhteisössä toimineista tuottajista myi tuotetta kaikissa tai lähes kaikissa jäsenvaltioissa.

5 Monte kuuluu vuonna 1977 markkinoille tavaraa toimittaneisiin tuottajiin. Se oli polypropeenin pääasiallinen tuottaja ja siten yksi neljästä suuresta toimittajasta. Sen osuus Länsi-Euroopan markkinoista oli noin 14,2 ja 15 prosentin välillä. Vuonna 1983, sen jälkeen kun se oli ottanut Enichem Anic SpA:n liiketoiminnan haltuunsa, sillä oli 18 prosenttia Länsi-Euroopan polypropeenimarkkinoista.

6 Komissio esitti useissa alan yrityksissä samanaikaisesti tehtyjen tutkimusten perusteella useille polypropeenin tuottajille 6 päivänä helmikuuta 1962 annetun neuvoston asetuksen N:o 17 (perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus; EYVL 1962, 13, s. 204) 11 artiklan nojalla tietojensaantipyyntöjä. Valituksenalaisen tuomion 6 kohdasta ilmenee, että saatujen tietojen perusteella komissio päätteli, että kyseiset tuottajat olivat vuosien 1977 ja 1983 välisenä aikana rikkoneet EY:n perustamissopimuksen 85 artiklaa (josta on tullut EY 81 artikla) siten, että ne olivat hinta-aloitteilla säännöllisesti vahvistaneet hintatavoitteet ja kehittäneet vuosittaisen myynnin valvontajärjestelmän jakaakseen käytettävissä olevat markkinat sovittujen tonnien tai prosenttimäärien perusteella. Tämä johti siihen, että komissio aloitti asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohdassa säädetyn menettelyn ja lähetti useille yrityksille, muun muassa Montelle, kirjalliset väitetiedoksiannot.

7 Menettelyn päätteeksi komissio teki polypropeenipäätöksen, jossa se totesi, että Monte oli rikkonut perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa osallistumalla muiden yritysten kanssa Monten osalta vuoden 1977 puolivälistä ainakin marraskuuhun 1983 saakka vuoden 1977 puolivälissä aloitettuun sopimukseen ja

yhdenmukaistettuun menettelytapaan, jolla polypropeeniä yhteismarkkinoille toimittavat tuottajat

— ottivat toisiinsa yhteyttä ja tapasivat toisiaan säännöllisesti (vuoden 1981 alusta lähtien kahdesti kuukaudessa) salaisissa kokouksissa keskustellakseen kauppapolitiikastaan ja tehdäkseen siitä päätöksiä;

— asettivat aika ajoin tuotteelle "tavoite"- (tai vähimmäis)myyntihintoja yhteisön jokaisen jäsenvaltion osalta;

— sopivat erilaisista toimenpiteistä, joilla oli tarkoitus yksinkertaistaa tällaisten tavoitehintojen käyttöönottoa, kuten (lähinnä) väliaikaisista tuotannonrajoituksista, tavarantoimituksia koskevien yksityiskohtaisten tietojen vaihdosta, paikallisten kokousten järjestämisestä ja vuoden 1982 loppupuolelta alkaen seurantajärjestelmästä, jolla oli tarkoitus korottaa hintoja tiettyjen asiakkaiden osalta;

— korottivat samanaikaisesti hintoja edellä mainittujen tavoitteiden täytäntöönpanemiseksi;

— jakoivat markkinat keskenään antamalla kullekin tuottajalle vuosittaisen myyntitavoitteen tai "kiintiön" (vuosina 1979, 1980 ja ainakin osan vuotta 1983) tai koko vuotta koskevan lopullisen sopimuksen puuttuessa vaatimalla tuottajia rajoittamaan kuukausittaisia myyntejään jonkin aikaisemman ajanjakson myynnin mukaisiksi (vuosina 1981 ja 1982) (polypropeenipäätöksen 1 artikla).

8 Tämän jälkeen komissio määräsi kyseiset eri yritykset lopettamaan välittömästi nämä lainvastaisuudet ja pidättymään tulevaisuudessa kaikista sopimuksista tai yhdenmukaistetuista menettelytavoista, joilla voisi olla samanlainen tai samankaltainen tarkoitus tai vaikutus. Komissio määräsi ne lopettamaan myös kaikki yleensä liikesalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja koskevat tietojenvaihtojärjestelyt ja huolehtimaan siitä, että kaikkia yleisiä tietoja koskevia tietojenvaihtojärjestelyjä (kuten Fides) hallinnoidaan niin, että sellaisia tietoja, joiden perusteella voidaan yksilöidä useiden määrättyjen tuottajien käyttäytyminen, ei vaihdeta (polypropeenipäätöksen 2 artikla).

9 Montelle määrättiin 11 000 000 ecun eli 16 187 490 000 Italian liiran (ITL) suuruinen sakko (polypropeenipäätöksen 3 artikla).

10 Monte nosti 6.8.1986 tästä päätöksestä kumoamiskanteen yhteisöjen tuomioistuimessa. Kirjallinen käsittely tapahtui kokonaisuudessaan yhteisöjen tuomioistuimessa, joka siirsi 15.11.1989 antamallaan määräyksellä asian Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen perustamisesta 24 päivänä lokakuuta 1988 tehdyn neuvoston päätöksen 88/591/EHTY, ETY, Euratom (EYVL L 319, s. 1) nojalla ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen käsiteltäväksi.

11 Monte vaati ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa polypropeenipäätöksen kumoamista siltä osin se on osoitettu sille, toissijaisesti päätöksen kumoamista siltä osin kuin siinä on määrätty sille sakkoa tai ainakin päätöksen kumoamista siltä osin kuin siinä on määrätty 11 000 000 ecun suuruinen sakko tai sakon määrän alentamista symboliseen tai ainakin kohtuulliseen määrään, jossa otetaan huomioon vähintäänkin vanhentuminen, ja joka tapauksessa komission velvoittamista korvaamaan oikeudenkäyntikulut ja hallinnollisesta menettelystä aiheutuneet kulut sekä korvaamaan kaikki polypropeenipäätöksen täytäntöönpanosta aiheutuvat vahingot tai antamaan päätöksen täytäntöönpanon varalta vakuuden, edellä mainitut summat korkoineen ja täytäntöönpanoa tai vakuuden antamista varten maksettujen summien tarkistetut arvot huomioon ottaen.

12 Komissio vaati kanteen hylkäämistä ja kantajan velvoittamista korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

13 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamoon 6.3.1992 jättämällään kirjeellä Monte pyysi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta aloittamaan uudelleen suullisen käsittelyn sekä määräämään asian selvittämistoimista seurauksena komission 28.2.1992 pitämässä lehdistötilaisuudessa esittämistä lausunnoista yhdistetyissä asioissa T-79/89, T-84/89—T-86/89, T-89/89, T-91/89, T-92/89, T-94/89, T-96/89, T-98/89, T-102/89 ja T-104/89, BASF ym. vastaan komissio (tuomio 27.2.1992, Kok. 1992, s. II-315; jäljempänä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen PVC-tapauksissa antama tuomio) annetun tuomion jälkeen.

Valituksenalainen tuomio

Kilpailusääntöjen rikkomisen osoittaminen — Tosiseikaston määrittäminen

Sopimus vähittäishinnoista

14 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi valituksenalaisen tuomion 68 ja 69 kohdassa, että Herculesin työntekijän laatima muistio, johon komissio viittasi osoittaakseen, että vähittäishinnoista oli olemassa sopimus, oli sanamuodoltaan selvä ja yksiselitteinen ja että Monte ei ollut esittänyt mitään sen todistusarvoa kyseenalaistavaa selvitystä.

15 Valituksenalaisen tuomion 70 kohdan mukaan se, että sovittuja vähittäishintoja ei pystytty noudattamaan, ei estänyt sitä, etteikö Monte olisi voinut osallistua sopimukseen vähittäishinnoista, koska vaikka tätä seikkaa pidettäisiin toteen näytettynä, se osoittaisi ainoastaan, että näitä hintoja ei ollut pantu täytäntöön,

eikä sitä, ettei niistä olisi sovittu. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi 71 kohdassa, että vähittäishinnat eivät poikenneet polypropeenin tuottajien myöhemmin vahvistamista hintatavoitteista.

16 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin päätteli tästä 72 kohdassa, että komissio oli esittänyt riittävää selvitystä siitä, että vuoden 1977 puolivälin aikoihin useat tuottajat, muun muassa Monte, olivat päässeet yhteisymmärrykseen vähittäishintojen vahvistamisesta.

Säännöllisesti järjestettyjen kokousten järjestelmä

17 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 82 kohdassa, että Monte ei kiistänyt osallistuneensa polypropeenin tuottajien säännöllisesti järjestettyihin kokouksiin ja että oli siten syytä katsoa, että se oli osallistunut kaikkiin niihin kokouksiin, joiden pitämiseen polypropeenipäätöksessä viitataan. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi 83 kohdassa, että komissio oli voinut perustellusti katsoa ICI:n tietojensaantipyyntöön antamassa vastauksessa esittämien seikkojen perusteella, jotka oli vahvistettu useilla kokouspöytäkirjoilla, että näiden kokousten tarkoituksena oli muun muassa vahvistaa hintatavoitteet ja myyntimäärät.

18 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toi lisäksi 84 kohdassa esiin, että ICI:ltä peräisin olevien kokouspöytäkirjojen sisältö oli vahvistettu eri asiakirjoilla, kuten joillakin eri tuottajien myyntimääriä koskevilla salakielisillä taulukoilla ja kyseisissä pöytäkirjoissa mainittuja hintatavoitteita vastaavilla hintoja koskevilla ohjeilla sekä yleisesti eri tuottajien komission tietojensaantipyyntöihin antamilla vastauksilla. Tämän vuoksi komissio oli voinut tuomion 85 kohdan mukaan katsoa, että ICI:n tiloista löydetyt pöytäkirjat kuvasivat varsin objektiivisesti kokousten sisältöä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi 86 kohdassa, että näissä olosuhteissa Monten tehtävänä oli selittää jollakin toisella tavalla niiden kokousten sisältö, joihin se oli osallistunut, esittämällä tältä osin konkreettista näyttöä, mutta se ei ollut esittänyt eikä tarjoutunut esittämään tällaista näyttöä.

19 Valituksenalaisen tuomion 88 kohdan mukaan komissio saattoi niin ikään perustellusti päätellä "johtajien" ja "asiantuntijoiden" kokousten säännöllisyyttä koskevasta ICI:n vastauksesta sekä kokousten luonteesta ja tarkoituksesta, että ne olivat osa säännöllisesti järjestettyjen kokousten järjestelmää.

20 Neljän suuren toimittajan säännöllisesti järjestettyjen kokousten järjestelmässä olleen erityisaseman osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toi esiin 89 kohdassa, että Monte ei kiistänyt sitä, että näiden yritysten kesken oli pidetty komission ilmoittamina päivinä kokouksia. Tuomion 90 kohdan mukaan nämä kokoukset pidettiin joulukuusta 1982 lähtien "johtajien" kokouksia edeltävänä päivänä ja niissä pyrittiin päättämään toimista, joita neljä suurta toimittajaa voisivat toteuttaa yhdessä hintojen nostamiseksi, kuten ICI:n työntekijän laatima muistio neljän suuren toimittajan 19.5.1983 pitämän valmistelevan kokouksen sisällöstä osoittaa.

21 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin päätteli tästä 91 kohdassa, että komissio oli riittävässä määrin näyttänyt toteen, että Monte oli säännöllisesti osallistunut säännöllisesti järjestettyihin polypropeenin tuottajien kokouksiin vuoden 1977 lopun ja syyskuun 1983 välillä, että Monten työntekijöitä oli näiden kokousten puheenjohtajina elokuuhun 1982 saakka, että kokousten tarkoituksena oli muun muassa hintatavoitteiden ja myyntimäärien vahvistaminen ja että ne olivat osa tiettyä järjestelmää.

Hinta-aloitteet

22 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 128 kohdassa, että polypropeenin tuottajien säännöllisesti järjestetyistä kokouksista pidetyt pöytäkirjat osoittivat, että näihin kokouksiin osallistuneet olivat sopineet kokouksissa polypropeenipäätöksessä mainituista hinta-aloitteista. Tuomion 129 kohdan mukaan, koska Monten oli riittävän selvästi näytetty osallistuneen näihin kokouksiin, Monte ei voinut väittää, ettei se olisi hyväksynyt kokouksissa päätettyjä, järjestettyjä ja valvottuja hinta-aloitteita esittämättä todisteita tämän väitteensä tueksi.

23 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi 131 kohdassa, että Monten väitteitä, joiden mukaan se ei olisi ottanut kokousten lopputulosta huomioon määrittäessään markkinakäyttäytymistään hintojen osalta, ei voitu pitää näyttönä, joka vahvistaisi väitteen, jonka mukaan Monte ei olisi hyväksynyt kokouksissa sovittuja hinta-aloitteita, vaan ne osoittavat korkeintaan, ettei Monte ollut pannut kokousten lopputulosta täytäntöön. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 132 kohdassa, ettei Monte voinut vedota siihen, että sen hintoja koskevat ohjeet olisivat olleet täysin yrityksen sisäisiä, koska vaikka nämä ohjeet olivat yrityksen sisäisiä siltä osin kuin ne oli lähetetty pääkonttorista myyntitoimistoihin, ne oli lähetetty sinne täytäntöönpanoa varten, ja siten niiden tarkoituksena oli tuottaa suoraan tai välillisesti ulkoisia vaikutuksia, minkä vuoksi ne eivät enää olleet yrityksen sisäisiä.

24 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi 133 kohdassa, että sen taloudellisen kokonaistilanteen perusteella, jossa hinta-aloitteista sovittiin, ei voitu selittää sitä, että eri tuottajien antamat hintoja koskevat ohjeet vastasivat toisiaan, eikä myöskään sitä, että ne vastasivat tuottajien kokouksissa vahvistettuja hintatavoitteita. Tuomion 134 kohdan mukaan myöskään sillä, että tuottajilla oli samat tiettyihin tuotantotekijöihin liittyvät velvoitteet, ei voitu selittää sitä, että Monten ja muiden tuottajien hintoja koskevat ohjeet annettiin lähes samanaikaisesti.

25 Tuomion 135 kohdan mukaan kysymys ei voinut olla myöskään minkäänlaisesta tuottajan "price leadership" -asemasta, koska komissio oli esittänyt riittävää selvitystä siitä, että tuottaja oli osallistunut yhdessä muiden kanssa hintojen yhdenmukaistamiseen. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi lisäksi 136 kohdassa, että komissio oli perustellusti päätellyt ICI:n tietojensaantipyyntöön antamasta vastauksesta, että nämä aloitteet olivat osa hintatavoitteiden vahvistamista koskevaa järjestelmää.

26 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin päätteli tästä 137 kohdassa, että komissio oli näyttänyt riittävällä tavalla toteen, että Monte kuului niihin tuottajiin, joiden välillä oli päästy yhteisymmärrykseen polypropeenipäätöksessä mainituista hinta-aloitteista, että hinta-aloitteet olivat osa järjestelmää ja että niillä oli vaikutuksia marraskuuhun 1983 asti.

Toimenpiteet, joilla pyrittiin helpottamaan hinta-aloitteiden täytäntöönpanoa

27 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi 143 kohdassa, että polypropeenipäätöstä oli tulkittava siten, että siinä katsottiin kunkin tuottajan eri ajankohtina kokousten aikana hyväksyneen muiden tuottajien kanssa toimenpiteet, joilla pyrittiin luomaan suotuisat edellytykset hinnankorotukselle, muun muassa vähentämällä keinotekoisesti polypropeenin tarjontaa, ja joiden täytäntöönpano jaettiin yhteisestä sopimuksesta eri tuottajien kesken niiden erityisen tilanteen perusteella. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 144 kohdassa, että Monte oli osallistumalla kokouksiin, joissa näistä toimenpiteistä sovittiin, hyväksynyt ne, koska se ei ollut esittänyt mitään selvitystä päinvastaisesta.

28 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 145 kohdassa "account leadership" -järjestelmän osalta, että 2.9.1982, 2.12.1982 ja keväällä 1983 pidettyjen kokousten, joihin Monte osallistui, pöytäkirjoista ilmeni, että näihin kokouksiin osallistuneet tuottajat olivat niiden kuluessa liittyneet järjestelmään. Tuomion 146 kohdan mukaan Monten esittämän tutkimuksen perusteella ei sen äärimmäisen suppeuden vuoksi voitu osoittaa, ettei sillä olisi ollut "account leaderin" asemaa niihin asiakkaisiin nähden, joiden "account leaderiksi" se oli osoitettu.

29 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 147 ja 148 kohdassa, että tämän järjestelmän ainakin osittaisesta täytäntöönpanosta olivat selvityksenä 3.5.1983 pidetyn kokouksen pöytäkirja ja toisen, keväällä 1983 pidetyn kokouksen pöytäkirja sekä ICI:n vastaus tietojensaantipyyntöön. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin huomautti 149 kohdassa, ettei Monte nimenomaisesti kiistänyt osallistuneensa päätökseen toteuttaa muita hinta-aloitteiden täytäntöönpanon helpottamiseksi tarkoitettuja toimenpiteitä.

30 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin päätteli tästä 150 kohdassa, että komissio oli esittänyt riittävää selvitystä siitä, että Monte kuului niihin polypropeenin tuottajiin, joiden välillä oli päästy yhteisymmärrykseen toimenpiteistä, joilla pyrittiin helpottamaan polypropeenipäätöksessä mainittujen hinta-aloitteiden täytäntöönpanoa.

Myyntitavoitteet ja kiintiöt

31 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin huomautti aluksi 175 kohdassa, että Monte oli osallistunut alusta alkaen polypropeenin tuottajien säännöllisesti järjestettyihin kokouksiin, joiden aikana keskusteltiin eri tuottajien myyntimääristä ja vaihdettiin tältä osin tietoja. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toi 176 kohdassa esiin, että kokouksiin osallistumisen lisäksi Monten nimi mainittiin polypropeenin tuottajilta löytyneissä taulukoissa, joiden sisällöstä ilmeni selvästi, että ne oli tarkoitettu myyntimääriä koskevien tavoitteiden määrittämiseen. Komissiolla oli siis perusteltu syy katsoa, että näiden taulukoiden, jotka oli täytynyt laatia tuottajilta peräisin olevien tietojen eikä Fides-järjestelmän tilastojen perusteella, sisältö oli saatu Montea koskevilta osin tältä itseltään kokousten yhteydessä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin huomautti 177 kohdassa näiden tietojen perättömyyttä koskevan väitteen osalta, että väitteen osoitti vääräksi yhdessä näistä taulukoista ollut maininta tiettyjen tuottajien toimittamien lukujen ja Fides-järjestelmän lukujen vertailusta. Toisaalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mukaan tietojen mahdollinen perättömyys pikemminkin vahvistaisi sen, että tiedot oli tarkoitettu päätöksentekoon sen jälkeen, kun oli neuvoteltu yrityskohtaisesti vastakkaisten mutta kokonaisuutena samansuuntaisten intressien yhteensovittamisesta. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 178 kohdassa, että vuosia 1979 ja 1980 koskevissa taulukoissa käytetyn terminologian perusteella voitiin päätellä, että tuottajien välillä oli päästy yhteisymmärrykseen.

32 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 179 kohdassa erityisesti vuoden 1979 osalta, että 26. ja 27.9.1979 pidetyn kokouksen pöytäkirjasta sekä ICI:n tiloista saadusta "Producer's Sales to West Europe" -taulukosta ilmeni, että alun perin vuodeksi 1979 suunniteltua järjestelmää oli tiukennettava vuoden kolmen viimeisen kuukauden osalta.

33 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 180 kohdassa, että koko vuotta 1980 koskevien myyntimäärien tavoitteiden vahvistaminen ilmeni 26.2.1980 päivätystä Atochem SA:sta löydetystä taulukosta sekä tammikuussa 1981 pidettyjen kokousten pöytäkirjoista; tältä osin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toi esiin, että vaikka näistä kahdesta lähteestä peräisin olevat luvut poikkesivat toisistaan, se johtui siitä, että tuottajien ennusteita oli täytynyt tarkistaa alaspäin. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi lisäksi 181 koh-

dassa, että tammikuussa 1981 pidettyjen kokousten pöytäkirjan mukaan Monte oli toimittanut vuoden 1980 myyntilukunsa verratakseen niitä vuoden 1980 osalta määritettyihin ja hyväksyttyihin myyntimääriin.

34 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toi esiin 182—187 kohdassa, että tuottajien oli väitetty vuonna 1981 osallistuneen neuvotteluihin, joissa oli tarkoitus sopia kiintiöistä, ilmoittaneen "pyrkimyksistään", sopineen väliaikaisena toimenpiteenä alentavansa kuukausittaista myyntiään helmi- ja maaliskuussa 1/12:aan vuoden 1980 osalta sovitusta 85 prosentin "tavoitteesta", osoittaneen jokaiselle loppuvuodeksi teoriassa edellisen vuoden kiintiön, ilmoittaneen joka kuukausi kokouksissa toteutuneen myynnin ja lisäksi tarkistaneen, vastasiko toteutunut myynti teoriassa määrättyä kiintiötä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mukaan kyseisten neuvottelujen olemassaolo ja "pyrkimysten" ilmoittaminen oli selvitetty erilaisilla todisteilla, kuten taulukoilla ja ICI:n sisäisellä muistiolla; väliaikaisten toimenpiteiden toteuttaminen helmi- ja maaliskuussa 1981 ilmeni tammikuussa 1981 pidettyjen kokousten pöytäkirjoista; sen, että tuottajat osoittivat itselleen loppuvuodeksi teoriassa edellisen vuoden kiintiön ja valvoivat kiintiön noudattamista vaihtamalla kuukausittain keskenään myyntilukunsa, osoittivat 20.12.1981 päivätty taulukko, ICI:stä löytynyt päiväämätön taulukko, jonka otsikkona oli "Scarti per società", ja niin ikään ICI:stä löytynyt päiväämätön taulukko; ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mukaan Monten osallistuminen näihin eri toimintoihin ilmeni siitä, että se osallistui kokouksiin, joissa nämä toimet toteutettiin, ja siitä, että sen nimi mainittiin edellä mainituissa eri asiakirjoissa.

35 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 188—192 kohdassa, että tuottajien väitettiin vuonna 1982 osallistuneen neuvotteluihin, joissa oli tarkoitus sopia kiintiöistä, ilmoittaneen myyntimääriä koskeneista "pyrkimyksistään", lopullisen sopimuksen puuttuessa ilmoittaneen ensimmäisen vuosipuoliskon aikana kuukausittaiset myyntilukunsa vertaamalla niitä edellisenä vuonna toteutuneeseen prosenttimäärään ja jälkimmäisen vuosipuoliskon aikana yrittäneen rajoittaa kuukausittaista myyntiään edellisen vuosipuoliskon aikana toteutuneeseen prosenttiosuuteen kokonaismarkkinoista. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mukaan kyseisten neuvottelujen olemassaolo ja "pyrkimysten" ilmoittaminen oli näytetty toteen asiakirjalla, jonka otsikkona oli "Scheme for discussions 'quota system 1982'", ICI:n muistiolla, jonka otsikkona oli "Polypropylene 1982, Guidelines", 17.2.1982 päivätyllä taulukolla ja italiaksi laaditulla taulukolla, jossa oli monitahoinen ehdotus; ensimmäisen vuosipuoliskon osalta toteutetut toimenpiteet oli näytetty toteen 13.5.1982 pidetyn kokouksen

pöytäkirjalla ja siitä ilmenevillä Monten lausunnoilla; näiden toimenpiteiden täytäntöönpanosta olivat osoituksena 9.6., 20. ja 21.7. ja 20.8.1982 pidettyjen kokousten pöytäkirjat; jälkimmäisen vuosipuoliskon osalta toteutetut toimenpiteet oli näytetty toteen 6.10.1982 pidetyn kokouksen pöytäkirjalla, ja niiden voimassapitäminen oli vahvistettu 2.12.1982 pidetyn kokouksen pöytäkirjalla.

36 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi lisäksi 193 kohdassa, että komissio oli vuosien 1981 ja 1982 osalta perustellusti päätellyt keskinäisestä valvonnasta säännöllisesti järjestettyjen kokousten aikana ja järjestelmästä, jossa kuukausittaista myyntiä rajoitettiin aikaisemman ajanjakson perusteella, että kokousten osallistujat olivat saaneet tämän järjestelmän aikaan.

37 Vuoden 1983 osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 194—200 kohdassa, että komission esittämistä asiakirjoista ilmeni, että vuoden 1982 lopussa ja vuoden 1983 alussa polypropeenin tuottajat olivat keskustelleet vuotta 1983 koskevasta kiintiöjärjestelmästä, että Monte oli osallistunut kokouksiin, joissa nämä keskustelut oli käyty, että Monte oli tässä yhteydessä antanut myyntiään koskevia tietoja ja että 2.12.1982 pidetyn kokouksen pöytäkirjan liitteenä olevassa taulukossa 2 Monten nimen kohdalla olevan kiintiön vieressä oli maininta "hyväksyttävä", minkä perusteella Monte oli osallistunut neuvotteluihin, joita oli käyty vuodeksi 1983 sovittavan kiintiöjärjestelmän aikaansaamiseksi. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mukaan komissio oli perustellusti päätellyt 1.6.1983 pidetyn kokouksen pöytäkirjasta sekä 17.3.1983 pidetyn Shellin konsernin sisäisen kokouksen pöytäkirjasta, jotka oli vahvistettu kahdella muulla asiakirjalla, joissa mainittiin Shellin markkinaosuudeksi 11 prosenttia, että nämä neuvottelut olivat johtaneet tällaisen järjestelmän perustamiseen. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi lisäksi, että se, että Monten myyntiluvut eivät aina vastanneet sille osoitettuja kiintiöitä, oli merkityksetöntä, koska komission päätös, jossa se katsoi Monten osallistuneen kiintiöjärjestelmään, ei perustunut siihen, että Monte olisi tosiasiallisesti pannut tämän järjestelmän markkinoilla täytäntöön. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi lisäksi, että myyntimäärien rajoittamistoimenpiteiden samanlaisen tavoitteen vuoksi — nimittäin ylitarjonnan hintoihin aiheuttaman paineen vähentämiseksi — komissio oli voinut perustellusti päätellä, että toimenpiteet olivat osa kiintiöjärjestelmää.

38 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin päätteli tästä 201 kohdassa, että komissio oli esittänyt riittävää selvitystä siitä, että Monte kuului niihin polypropeenin tuottajiin, joiden välillä oli päästy polypropeenipäätöksessä mainittuun yhteisymmärrykseen, joka oli osa kiintiöjärjestelmää, vuosia 1979 ja 1980 ja vuoden 1983 ensimmäistä puoliskoa koskevista myyntimäärien tavoitteista sekä vuosien 1981 ja 1982 kuukausittaisten myyntien rajoittamisesta aikaisemman ajanjakson perusteella.

Perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan soveltaminen

Oikeudellinen luonnehdinta

39 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi valituksenalaisen tuomion 228 ja 229 kohdassa, että komissio oli määritellyt jokaisen tosiseikan joko ensisijaisesti sopimukseksi tai toissijaisesti yhdenmukaistetuksi menettelytavaksi perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin viittasi 230 kohdassa yhteisöjen tuomioistuimen asiassa 41/69, ACF Chemiefarma vastaan komissio, 15.7.1970 antamaan tuomioon (Kok. 1970, s. 661) ja yhdistetyissä asioissa 209/78—215/78 ja 218/78, Van Landewyck ym. vastaan komissio, 29.10.1980 antamaan tuomioon (Kok. 1980, s. 3125) ja totesi, että jotta kysymyksessä olisi perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu sopimus, riittää että kyseiset yritykset ovat ilmaisseet yhteisen tahtonsa käyttäytyä markkinoilla määrätyllä tavalla. Komissiolla oli siten perusteltu syy pitää sopimuksina Monten ja muiden tuottajien välistä yhteisymmärrystä vuoden 1977 vähittäishinnoista, hinta-aloitteista, hinta-aloitteiden täytäntöönpanon helpottamiseksi tarkoitetuista toimenpiteistä, vuosien 1979 ja 1980 ja vuoden 1983 ensimmäisen puoliskon myyntitavoitteista sekä kuukausittaisen myynnin rajoittamista aikaisempaan ajanjaksoon nähden vuosina 1981 ja 1982. Lisäksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 231 kohdassa, että koska komissio oli esittänyt riittävää selvitystä siitä, että hinta-aloitteiden vaikutukset jatkuivat marraskuuhun 1983 asti, se oli perustellusti katsonut kilpailusääntöjen rikkomisen jatkuneen ainakin marraskuuhun 1983. Tältä osin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi yhteisöjen tuomioistuimen asiassa 243/83, Binon, 3.7.1985 antamaan tuomioon (Kok. 1985, s. 2015) viitaten, että perustamissopimuksen 85 artikla soveltuu myös sopimuksiin, joiden voimassaolo on lakannut mutta joilla on vaikutuksia niiden voimassaolon muodollisen lakkaamisen jälkeen.

40 Määritelläkseen yhdenmukaistetun menettelytavan käsitteen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin viittasi 232 kohdassa yhteisöjen tuomioistuimen yhdistetyissä asioissa 40/73—48/73, 50/73, 54/73—56/73, 111/73, 113/73 ja 114/73, Suiker Unie ym. vastaan komissio, 16.12.1975 antamaan tuomioon (Kok. 1975, s. 1663). Esillä olevasta asiasta se totesi 233 kohdassa, että Monte oli osallistunut kokouksiin, joiden tarkoituksena oli hintatavoitteiden ja myyntimäärien vahvistaminen ja joissa vaihdettiin tältä osin kilpailijoiden kesken tietoja, ja että se oli osallistunut yhteistoimintaan, jolla pyrittiin vaikuttamaan tuottajien markkinakäyttäytymiseen ja paljastamaan kunkin niistä suunnittelema markkinakäyttäytyminen. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi lisäksi 234 kohdassa, että Monte oli paitsi pyrkinyt etukäteen poistamaan kilpailijoidensa tulevaa markkinakäyttäytymistä koskevan epävarmuuden, se oli myös väistämättä ottanut joko suoraan tai välillisesti huomioon näiden kokousten aikana saadut tiedot määrittäessään markkinoilla seuraamaansa politiikkaa. Samalla tavoin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mukaan Monten kilpailijat olivat väistämättä ottaneet joko suoraan tai välillisesti huomioon siinä politiikassa, jota ne aikoivat noudattaa, Monten niille paljastamat tiedot päätetystä tai suunnitteilla olevasta omasta markkinakäyttäytymisestään. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin päätteli tästä 235 kohdassa, että komissio oli perustellusti voinut pitää säännöllisesti järjestettyjä kokouksia, joihin Monte oli osallistunut vuoden 1977 lopusta syyskuuhun 1983, niiden tarkoituksen vuoksi toissijaisesti perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuina yhdenmukaistettuina menettelytapoina.

41 Todettuaan 236 kohdassa polypropeenipäätöksen 1 artiklassa "sopimukseksi ja yhdenmukaistetuksi menettelytavaksi" määritellyn yhden kilpailusääntöjen rikkomisen osalta, että esillä olevassa asiassa kyseessä olevat erilaiset yhdenmukaistetut menettelytavat ja sopimukset olivat niiden samanlaisen tarkoituksen perusteella osa säännöllisesti järjestettyjen kokousten sekä hintatavoitteiden ja kiintiöiden vahvistamista koskevia järjestelmiä, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin korosti 237 kohdassa, että nämä järjestelmät olivat puolestaan osa niitä toimenpiteitä, joita kyseiset yritykset toteuttivat pyrkiessään yhteen ainoaan taloudelliseen päämäärään eli polypropeenimarkkinoiden normaalin hintakehityksen vääristämiseen. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mukaan olisi siten keinotekoista jakaa tämä jatkuva käyttäytyminen, jolla oli yksi ainoa päämäärä, pitämällä sitä useina erillisinä kilpailusääntöjen rikkomisina. Monte oli nimittäin osallistunut useiden vuosien aikana sellaisten järjestelmien kokonaisuuteen, jotka muodostivat sekä lainvastaisina sopimuksina että yhdenmukaistettuina menettelytapoina asteittain ilmenneen yhden kilpailusääntöjen rikkomisen.

42 Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 238 kohdassa, että komissiolla oli oikeus pitää tätä yhtä kilpailusääntöjen rikkomista "sopimuksena ja yhdenmukaistettuna menettelytapana", koska tämä rikkominen sisälsi samalla sekä "sopimuksina" että "yhdenmukaistettuina menettelytapoina" pidettäviä seikkoja. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mukaan, kun otetaan huomioon kyseessä oleva monitahoinen kilpailusääntöjen rikkominen, komission polypropeenipäätöksen 1 artiklassa esittämää kaksiosaista määrittelyä ei ole ymmärrettävä siten, että samanaikaisesti ja kumulatiivisesti edellytettäisiin näyttöä siitä, että kullakin näistä tosiseikoista olisi sopimuksen ja yhdenmukaistetun menettelytavan tunnusmerkit, vaan sillä on pikemminkin ymmärrettävä tarkoitettavan monitahoista kokonaisuutta, johon sisältyy tosiseikkoja, joista joitakin on pidettävä sopimuksina ja toisia yhdenmukaistettuina menettelytapoina perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla, kun kyseisessä määräyksessä ei ole erityistä määritelmää tällaiselle monitahoiselle kilpailusääntöjen rikkomiselle.

Kilpailua rajoittava vaikutus

43 Monten väitteiden osalta, joilla se pyrki osoittamaan, ettei sen osallistumisella polypropeenin tuottajien säännöllisesti järjestettyihin kokouksiin olisi kilpailua rajoittavaa vaikutusta, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 246 kohdassa, että näiden kokousten tarkoituksena oli joka tapauksessa kilpailun rajoittaminen yhteismarkkinoilla erityisesti hintoja ja myyntimääriä koskevien tavoitteiden vahvistamisella, minkä vuoksi Monte ei osallistunut näihin kokouksiin ilman perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua kilpailua rajoittavaa tarkoitusta.

Vaikutus jäsenvaltioiden väliseen kauppaan

44 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toi esiin 253 kohdassa, että komissiolla ei ollut perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan valossa velvollisuutta osoittaa, että kantajan osallistumisella sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan olisi ollut tuntuva vaikutus jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, vaan ainoastaan, että sopimukset ja yhdenmukaistetut menettelytavat olivat voineet vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Tältä osin ensimmäisen

oikeusasteen tuomioistuin viittasi edellä mainitussa asiassa Van Landewyck ym. vastaan komissio annettuun tuomioon ja totesi, että esillä olevassa asiassa kyseessä olevat kilpailunrajoitukset saattoivat johtaa kauppavirtojen vinoutumiseen. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin päätteli tästä 254 kohdassa, että komissio oli esittänyt riittävää selvitystä siitä, että kilpailusääntöjen rikkominen, johon Monte oli osallistunut, saattoi vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ilman, että komission olisi ollut tarpeen osoittaa, että juuri Monten osallistuminen olisi vaikuttanut jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

Tosiseikat, joilla perustellaan kilpailusääntöjen rikkomista

45 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 264 kohdassa Monten väitteistä, joiden mukaan komission olisi pitänyt tutkia sopimusten sisältö ottaen huomioon se taloudellinen kokonaistilanne, jossa sopimukset tehtiin, ja joka tapauksessa soveltaa rule of reason -periaatetta, että komissio oli esittänyt riittävää selvitystä siitä, että sopimuksilla ja yhdenmukaistetuilla menettelytavoilla oli perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu kilpailua rajoittava tarkoitus. Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mukaan kysymyksellä siitä, oliko niillä kilpailua rajoittava vaikutus, oli merkitystä ainoastaan sakon suuruutta arvioitaessa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin korosti 265 kohdassa, että se, että kilpailusääntöjen rikkominen oli selvää, esti kuitenkin rule of reason -periaatteen soveltamisen, oletettaessa, että tällaista periaatetta voitaisiin soveltaa yhteisön kilpailuoikeudessa, koska tässä tilanteessa olisi joka tapauksessa kyse kilpailusääntöjen rikkomisesta.

46 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 271 kohdassa, että Monte ei voinut vedota siihen, että sen tekemiin sopimuksiin ja niihin yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin, joihin se oli osallistunut, olisi pitänyt soveltaa perustamissopimuksen 85 artiklan 3 kohtaa. Asetuksen N:o 17 4 artiklan 1 kohdan mukaan Monten olisi nimittäin pitänyt aivan aluksi ilmoittaa komissiolle sopimukset ja yhdenmukaistetut menettelytavat voidakseen vedota perustamissopimuksen 85 artiklan 3 kohtaan, mitä se ei ollut tehnyt. Tuomion 272 kohdan mukaan Monte ei siten voinut väittää joutuneensa syrjinnän kohteeksi sellaisiin yrityksiin verrattuna, joiden sopimusten osalta oli myönnetty kyseisen määräyksen mukainen poikkeus.

47 Monte väitti, että tuottajien toteuttamilla toimenpiteillä oli ollut poikkeuksellisen suotuisia vaikutuksia, vaikkakin tuottajille aiheutui erittäin raskaita tappioita, minkä vuoksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 279 ja 280 kohdassa, että oletettaessa, että tällaista myönteistä markkinoiden kehitystä olisi tapahtunut ja että sillä olisi jotain merkitystä esillä olevassa asiassa, Monte ei ollut kuitenkaan näyttänyt toteen, että tämä kehitys olisi johtunut sen tekemistä sopimuksista ja niistä yhdenmukaistetuista menettelytavoista, joihin se oli osallistunut. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mukaan Monten väitteessä, jonka mukaan markkinoilla toimineet tuottajat olisivat voineet estää uusien tuottajien markkinoille tulon niiden tulon keskittämisen sijaan, ei otettu huomioon sitä, että nämä uudet toimijat olivat huomattavan suuria yrityksiä, joilla oli varaa kärsiä useiden vuosien ajan jopa merkittäviä tappioita polypropeenimarkkinoille päästäkseen.

48 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 286 ja 287 kohdassa, että Monten taloudellisen pakon osalta esiintuoma periaate, jonka mukaan yritykset sopivat yhdessä taakan jakamisesta, on sen kilpailun vastaista, jota perustamissopimuksen 85 artiklalla pyritään turvaamaan. Tämän vuoksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mukaan yritykset eivät voi panna tätä periaatetta täytäntöön saattamatta sitä toimivaltaisen yhteisön toimielimen ratkaistavaksi ja noudattamatta tältä osin säädettyjä menettelyjä.

49 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 295 ja 296 kohdassa, että myynti alle omakustannushinnan voi olla yksi vilpillisen kilpailun muoto, jos sillä pyritään vahvistamaan yrityksen kilpailuasemaa sen kilpailijoiden vahingoksi, mutta ei siinä tapauksessa, että myynti omakustannushintaa alhaisempaan hintaan perustuu kysynnän ja tarjonnan lakeihin, kuten nyt esillä olevassa asiassa. Tämän vuoksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mukaan sellaisen yhteistoimintajärjestelyn osanottajat, jonka tarkoituksena on nostaa hintoja omakustannushintaa alhaisemmasta hinnasta omakustannushintaan tai sitä korkeammaksi, eivät voi perustellakseen käyttäytymistään vedota siihen, että tällä järjestelyllä pyrittäisiin lopettamaan vilpillinen kilpailu.

50 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi 301 kohdassa, että Monten esittämällä analogialla markkinoita vakauttaneiden raaka-aineiden tuottajien ja/tai kuluttajien yhdistysten kanssa ei ollut mitään perustetta, koska kyseiset sopi-

mukset olivat osa julkisoikeudellista markkinasääntelyä, eikä niitä voitu verrata polypropeenin tuottajien nyt esillä olevassa asiassa tekemiin sopimuksiin.

51 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 310 ja 311 kohdassa, että Monten velvoitteet, joiden se väitti perustuvan työllisyyden ylläpitämiseksi tehtyyn etujärjestöjen sopimukseen sekä sen taloudellisten vaikeuksien toteamiseen, minkä johdosta se saattoi saada 12.8.1977 annetun lain nro 675 mukaista tukea, ja jotka estivät sitä toteuttamasta suunnittelemiaan irtisanomisia, olivat kaikki syntyneet yli kolme vuotta vähittäishintoja koskevan sopimuksen tekemisen jälkeen, ja Monte oli hyväksynyt ne saadakseen sitoumuksiaan vastaavan hyödyn. Näin ollen se ei 312 kohdan mukaan voinut vedota siihen, että se olisi joutunut velvoitteidensa vuoksi sellaiseen asemaan, jossa sen oli väistämättä osallistuttava perustamissopimuksen 85 artiklan vastaisiin sopimuksiin ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin jätti lopuksi 313 kohdassa tutkimatta Monten vastauskirjelmässään esittämän väitteen, joka koski "punaisten prikaatien" sitä kohtaan harjoittamaa kiristystä, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohdassa ja yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 42 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuna uutena perusteena.

Sakon määrä

Vanhentuminen

52 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 330 kohdassa, että vanhentumisajoista liikennettä ja kilpailua koskeviin Euroopan talousyhteisön sääntöihin liittyvissä menettelyissä ja niiden nojalla määrättyjen seuraamusten täytäntöönpanossa 26 päivänä marraskuuta 1974 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 2988/74 (EYVL L 319, s. 1) 1 artiklan 2 kohdan mukaan viiden vuoden vanhentumisaika, joka koskee komission toimivaltaa määrätä sakkoja, alkaa kulua jatkettujen tai uusittujen rikkomisten osalta vasta siitä päivästä, jona rikkominen on lakannut. Tuomion 331 ja 332 kohdasta ilmenee, että Monte on esillä olevassa asiassa osallistunut keskeytyksettä yhteen jatkuneeseen kilpailu-

sääntöjen rikkomiseen (italiankielisessä versiossa, oikeudenkäyntikielellä, un'infrazione unica e continuata) siitä lähtien, kun vuoden 1977 puolivälissä sovittiin vähittäishinnoista, marraskuuhun 1983 asti, eikä se voi siten vedota sakon vanhentumiseen.

Kilpailusääntöjen rikkomisen kesto

53 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 336 kohdassa, että komissio oli arvioinut aivan oikein sen ajanjakson pituuden, jonka kuluessa Monte oli rikkonut perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa.

Kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuus

54 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 346 kohdassa, että yhteisöjen tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan arvioidessaan rikkomisen vakavuutta voidakseen määrätä sakon suuruuden komission on otettava huomioon kyseisen yksittäistapauksen erityisten olosuhteiden lisäksi se asiayhteys, johon rikkominen sijoittuu, sekä valvottava, että sen omalla toiminnalla on pelotevaikutus erityisesti sellaisten rikkomisten osalta, jotka ovat erityisen haitallisia yhteisön tavoitteiden toteuttamisen kannalta. Komission on myös mahdollista ottaa huomioon se, että tietynlaiset rikkomiset, jotka on säädetty lainvastaisiksi, ovat vielä suhteellisen yleisiä sen vuoksi, että tietyt asianomaiset yritykset voivat saada niiden avulla hyötyä, sekä katsoa, että sakkojen tasoa on syytä nostaa niiden ennaltaehkäisevän vaikutuksen lisäämiseksi. Se, että komissio on aikaisemmin soveltanut tietyntasoisia sakkoja tietynlaisiin rikkomisiin ei näin ollen voi merkitä sitä, etteikö se voisi nostaa tätä sakkojen tasoa asetuksen N:o 17 rajoissa, jos tämä on tarpeen yhteisön kilpailupolitiikan täytäntöönpanon varmistamiseksi (yhdistetyt asiat 100/80—103/80, Musique diffusion française ym. v. komissio, tuomio 7.6.1983, Kok. 1983, s. 1825).

55 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 347 kohdassa näiden perustelujen valossa, että komissio oli perustellusti pitänyt hintoja ja myyntimääriä koskevien tavoitteiden vahvistamista sekä hintatavoitteiden täytäntöönpanon helpottamiseksi tarkoitettuja toimenpiteitä erityisen vakavana ja selvänä kilpailusääntöjen rikkomisena.

56 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 351—355 kohdassa, että komissio oli sakon suuruuden määrittämiseksi yhtäältä määritellyt sellaiset kriteerit polypropeenipäätöksen adressaatteina oleville yrityksille asetettavien sakkojen yleisen tason vahvistamiseksi (päätöksen 108 kohta), joiden vuoksi määrättyjen sakkojen yleinen taso oli täysin perusteltua, ja toisaalta määritellyt merkitykselliset ja riittävät kriteerit, jotta kullekin näistä yrityksistä määrätyt sakot vahvistettaisiin tasapuolisesti (kyseisen päätöksen 109 kohta). Näiden viimeksi mainittujen kriteerien osalta, joita oli pidettävä merkityksellisinä ja riittävinä, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi, että komissio oli arvioinut Monten osalta riittävän yksilöidysti niitä kriteerejä, jotka koskivat kunkin salaisiin järjestelyihin osallistuneen yrityksen asemaa ja osallistumisen kestoa, eikä komissio ollut soveltanut epäoikeudenmukaisesti niitä kriteerejä, jotka koskivat eri polypropeenin tuottajien toimituksia yhteisössä ja niiden kokonaisliikevaihtoa.

57 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 361—363 kohdassa, että komissio oli selvittänyt oikein Monten aseman kilpailusääntöjen rikkomisessa ja ottanut tämän aseman huomioon sakon suuruutta määrittäessään. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi vielä, että määritetyt tosiseikat — erityisesti hintatavoitteiden ja myyntimäärien vahvistaminen — osoittivat tekojen vakavuus huomioon ottaen, että Monte ei ollut toiminut varomattomasti eikä edes tuottamuksellisesti vaan tahallisesti. Tältä osin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toi esiin, että kyseisillä yrityksillä oli hallussaan kyseiset markkinat lähes kokonaisuudessaan ja että oli siten ilmeistä, että niiden yhdessä toteuttama kilpailusääntöjen rikkominen oli voinut rajoittaa kilpailua.

58 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin huomautti 369 kohdassa, että komissio oli erottanut kahdenlaiset vaikutukset: yhtäältä tuottajien myyntitoimistoilleen osoittamat hintoja koskevat ohjeet ja toisaalta eri asiakkailta laskutettujen hintojen muutoksen. Tuomion 370 kohdan mukaan komissio oli esittänyt riittävää selvitystä ensiksi mainituista vaikutuksista eri tuottajien antamien useiden hintoja

koskevien ohjeiden perusteella. Jälkimmäisten vaikutusten osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toi esiin 371 kohdassa, että polypropeenipäätöksestä ilmeni komission ottaneen seuraamuksia lieventääkseen huomioon, että hinta-aloitteilla ei ollut yleisesti saavutettu täysin niiden tavoitteita ja ettei ollut olemassa sellaista pakkokeinoa, jolla kiintiöiden tai muiden järjestelyiden noudattaminen voitaisiin varmistaa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin päätteli tästä 372 ja 373 kohdassa, että komissio oli aivan oikein ottanut täysin huomioon ensiksi mainitun kaltaiset vaikutukset ja ottanut jälkimmäisten vaikutusten vähäisyyden huomioon siinä määrin, että Monte ei kyennyt osoittamaan sitä riittämättömäksi, että komission päätöksen perustelut tukivat päätöksen päätösosaa ja että mikään ei viitannut siihen, että komissio olisi perustanut polypropeenipäätöksen kyseisen päätöksen perusteluissa esitettyä laajempien vaikutusten huomioonottamiseen, toisin kuin Monte väitti. Näin ollen kysymys ei voinut olla harkintavallan väärinkäytöstä.

59 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 379 kohdassa, että komissio oli ottanut huomioon sen, että polypropeeniteollisuudessa toimineille yrityksille oli pitkän ajan kuluessa aiheutunut huomattavia tappioita ja että tästä syystä komissio oli ottanut huomioon myös alan epäsuotuisat taloudelliset olosuhteet määrittäessään sakkojen yleistä tasoa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi lisäksi 380 kohdassa, että kaikissa olosuhteissa sovellettiin asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdassa säädettyä enimmäismäärää, joka on 10 prosenttia liikevaihdosta.

60 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin huomautti 385 ja 386 kohdassa, että Monten esittämät eri tosiseikat, joilla se perustelee kilpailusääntöjen rikkomista ja jotka liittyvät erityisesti maan poliittiseen ja yhteiskunnalliseen tilanteeseen ja yhteistoimintajärjestelyn hyötyvaikutuksiin, eivät voineet poistaa sen käyttäytymisen lainvastaisuutta, koska tällaiseen yhteistoimintajärjestelyyn osallistuminen ei voi olla laillinen puolustautumisperuste. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mukaan komissio olisi voinut mahdollisesti ottaa huomioon nämä tosiseikat lieventävinä asianhaaroina sakkojen määrää vahvistaessaan, mutta sillä ei ole ollut siihen velvollisuutta. Siltä osin kuin kantaja vetosi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen täyden harkintavallan käyttöön, tämä tuomioistuin huomautti, että polypropeenipäätöksen 108 kohdassa todetuilla kriteereillä perusteltiin täysin sakkojen yleinen taso, kun otetaan huomioon muun muassa se, että kilpailusääntöjen rikkominen oli erityisen selvää.

61 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi johtopäätöksenään 388 kohdassa, että Montelle asetettu sakko oli oikeassa suhteessa sen yhteisön kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuteen ja kestoon. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi, että koska polypropeenipäätökseen ei liittynyt mitään lainvastaisuutta tai virhettä, komissio ei voinut joutua vastuuseen.

Suullisen käsittelyn uudelleen aloittaminen

62 Käsitellessään 389 kohdassa mainittua suullisen käsittelyn uudelleen aloittamista koskevaa vaatimusta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi 390 kohdassa, kuultuaan uudelleen julkisasiamiestä, ettei ollut syytä määrätä työjärjestyksen 62 artiklan mukaisesti suullista käsittelyä aloitettavaksi uudelleen eikä määrätä Monten pyytämistä selvittämistoimista.

63 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 391 kohdassa seuraavaa:

"On todettava, että asioissa T-79/89, T-84/89—T-86/89, T-89/89, T-91/89, T-92/89, T-94/89, T-96/89, T-98/89, T-102/89 ja T-104/89, BASF ym. v. komissio (Kok. 1992, s. II-315) 27.2.1992 annettu tuomio ei sellaisenaan ole peruste suullisen käsittelyn aloittamiselle uudestaan tässä tapauksessa. Itse asiassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että toimenpiteen, josta on ilmoitettu ja joka on julkaistu, on katsottava olevan pätevä. Siksi sen, joka haluaa vedota siihen, että päätöstä rasittaa muodollinen pätemättömyysperuste tai että se on mitätön, on esitettävä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle perusteet sille, että asianmukaisesti tiedoksiannetun ja julkaistun päätöksen pätevyys otetaan uudelleen tarkasteltavaksi. Tässä tapauksessa kantajat eivät ole esittäneet mitään näyttöä sen osoittamiseksi, että komission jäsenet kollegisessa päätöksentekomenettelyssä eivät olisi hyväksyneet tai tehneet päätöstä, joka on annettu tiedoksi ja julkaistu. Erityisesti ja toisin kuin PVC-tapauksissa (edellä mainitun yhdistetyissä asioissa T-79/89, T-84/89—T-86/89, T-89/89, T-91/89, T-92/89, T-94/89, T-96/89, T-98/89, T-102/89 ja T-104/89, 27.2.1992 annetun tuomion 32 kohta ja sitä seuraavat kohdat), kantajat eivät tässä tapauksessa ole esittäneet mitään näyttöä siitä, että periaatetta, jonka mukaan tehtyä päätöstä ei saa muuttaa, olisi loukattu muuttamalla päätöstekstiä sen komission jäsenten kollegion kokouksen jälkeen, jossa päätös tehtiin."

64 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hylkäsi kanteen ja velvoitti Monten korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Purkamishakemus ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen määräys

65 Monte vaati ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 11.6.1992 toimittamallaan hakemuksella EY:n tuomioistuimen perussäännön 41 artiklan ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 125 artiklan nojalla valituksenalaisen tuomion purkamista.

66 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin jätti purkamishakemuksen tutkimatta asiassa T-14/89 REV, Montecatini vastaan komissio, 4.11.1992 antamallaan määräyksellä (Kok. 1992, s. II-2409).

Valitus

67 Monte vaatii valituksessaan, että yhteisöjen tuomioistuin

— ensinnäkin ottaa valituksen tutkittavaksi;

— ensisijaisesti kumoaa valituksenalaisen tuomion kokonaisuudessaan ja palauttaa asian ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen johonkin toiseen jaostoon, jotta se tutkisi tosiseikaston uudelleen siltä osin kuin sitä ei ole tehty ja jotta se soveltaisi täsmällisiä oikeusperiaatteita siltä osin kuin niitä ei ole sovellettu;

— toissijaisesti kumoaa valituksenalaisen tuomion osittain ja palauttaa asian edellä esitetyn mukaisesti;

— joka tapauksessa velvoittaa komission korvaamaan molemmissa oikeusasteissa aiheutuneet oikeudenkäyntikulut.

68 DSM NV (jäljempänä DSM) hyväksyttiin yhteisöjen tuomioistuimen 30.9.1992 antamalla määräyksellä osallistumaan oikeudenkäyntiin tukemaan Monten vaatimuksia. DSM vaatii, että yhteisöjen tuomioistuin:

— kumoaa valituksenalaisen tuomion;

— toteaa polypropeenipäätöksen mitättömäksi tai kumoaa sen;

— toteaa polypropeenipäätöksen mitättömäksi tai kumoaa sen kaikkiin niihin nähden, joille se on osoitettu, tai ainakin DSM:ään nähden, riippumatta siitä, ovatko polypropeenipäätöksen adressaatit valittaneet valituksenalaisesta tuomiosta tai onko niiden valitus hylätty;

— toissijaisesti palauttaa asian ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen, jotta tämä ratkaisisi, onko polypropeenipäätös mitätön tai onko se kumottava;

— joka tapauksessa velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut sekä yhteisöjen tuomioistuimessa että ensimmäisen oikeusasteen tuomio-

istuimessa käydyn menettelyn osalta, mukaan lukien DSM:n väliintulosta aiheutuneet oikeudenkäyntikulut.

69 Komissio vaatii, että yhteisöjen tuomioistuin

— hylkää valituksen kokonaisuudessaan;

— pysyttää ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomion, jolla se hylkäsi kanteen;

— velvoittaa Monten korvaamaan molemmissa oikeusasteissa aiheutuneet oikeudenkäyntikulut;

— jättää väliintulovaatimuksen kokonaisuudessaan tutkimatta;

— tai toissijaisesti jättää tutkimatta väliintulohakemuksessa esitetyt vaatimukset siitä, että yhteisöjen tuomioistuin toteaisi polypropeenipäätöksen mitättömäksi tai kumoaisi sen kaikkiin niihin nähden, joille päätös on osoitettu, tai ainakin DSM:ään nähden, riippumatta siitä, ovatko kyseisen päätöksen adressaatit valittaneet niitä koskevasta tuomiosta tai onko niiden valitus hylätty, ja hylkää muilta osin väliintulovaatimuksen perusteettomana;

— tai ainakin hylkää väliintulovaatimuksen perusteettomana;

— joka tapauksessa velvoittaa DSM:n korvaamaan väliintulosta aiheutuneet oikeudenkäyntikulut.

70 Monte vetoaa valituksensa tueksi EY:n tuomioistuimen perussäännön 51 artiklan ensimmäisessä kohdassa tarkoitettuun yhteisön oikeuden rikkomiseen perustuvaan viiteen valitusperusteeseen, jotka koskevat ensinnäkin sitä, että polypropeenipäätöksen mitättömyyttä ei ole tarkistettu viran puolesta, toiseksi perustamissopimuksen 85 artiklan rikkomista, kolmanneksi tosiseikaston määrittämistä, neljänneksi vanhentumista koskevien säännösten rikkomista ja viidenneksi ja toissijaisesti sakon suuruuden määrittämistä.

71 Komission hakemuksesta ja Monten vastustamatta asian käsittelyä lykättiin yhteisöjen tuomioistuimen presidentin 27.7.1992 tekemällä päätöksellä 15.9.1994 asti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen PVC-tapauksissa antamasta tuomiosta tehdyn valituksen johdosta asiassa C-137/92 P, komissio vastaan BASF ym., 15.6.1994 annetun tuomion (Kok. 1994, s. I-2555; jäljempänä yhteisöjen tuomioistuimen PVC-tapauksissa antama tuomio) vaikutusten tutkimiseksi.

Väliintulovaatimuksen tutkittavaksi ottaminen

72 Komissio katsoo, että DSM:n väliintulovaatimus on jätettävä tutkimatta. DSM on nimittäin selittänyt, että väliintulijana sillä on intressi valituksenalaisen tuomion kumoamiseen Monten osalta. Komission mukaan kumoaminen ei saa hyödyttää kaikkia yksittäisiä yrityksiä, joille päätös on osoitettu, vaan ainoastaan niitä, jotka ovat nostaneet kumoamiskanteen; tämä on juuri yksi ero toimen kumoamisen ja sen mitättömyyden välillä. Jos tätä eroa ei tunnusteta, samalla kielletään kumoamiskanteiden nostamista koskevien määräaikojen sitovuus. DSM ei siis voi vedota mahdolliseen kumoamiseen, koska se ei ole valittanut yhteisöjen tuomioistuimeen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-8/89, DSM vastaan komissio, 17.12.1991 antamasta tuomiosta (Kok. 1991, s. II-1833), jonka kohteena se oli. DSM pyrkii siten väliintulollaan ainoastaan kiertämään preklusiivista määräaikaa.

73 Edellä mainittu 30.9.1992 annettu määräys, jolla DSM:n väliintulohakemus hyväksyttiin, on annettu ajankohtana, jona yhteisöjen tuomioistuin ei ollut vielä

ratkaissut kysymystä kumoamisesta tai mitättömyydestä PVC-tapauksissa antamassaan tuomiossa. Komission mukaan virheet, joihin vedotaan tämän tuomion antamisen jälkeen, vaikka niitä koskevat väitteet oletettaisiin perustelluiksi, voivat koskea ainoastaan polypropeenipäätöksen kumoamista eivätkä sen mitättömyyden toteamista. DSM:llä ei näin ollen ole enää väliintulointressiä.

74 Lisäksi komissio vastustaa erityisesti sen DSM:n esittämän vaatimuksen tutkittavaksi ottamista, jonka mukaan yhteisöjen tuomioistuimen tuomiossa pitäisi todeta polypropeenipäätös mitättömäksi tai kumota se kaikkiin niihin nähden, joille se on osoitettu, tai ainakin DSM:ään nähden, riippumatta siitä, ovatko ne valittaneet tuomiosta tai onko niiden valitus hylätty. Tämä vaatimus on komission mielestä jätettävä tutkimatta, koska DSM pyrkii saamaan käsiteltäväksi kysymyksen, joka koskee ainoastaan sitä itseään, vaikka sen on hyväksyttävä asia sellaisena kuin se on väliintulohetkellä. EY:n tuomioistuimen perussäännön 37 artiklan neljännen kohdan mukaan väliintulija voi esittää vain jonkun asianosaisen vaatimuksia tukevia vaatimuksia eikä esittää omia vaatimuksiaan. Tämä DSM:n vaatimusten kohta vahvistaa sen, että DSM pyrkii käyttämään väliintuloa kiertääkseen määräaikaa, jossa sen oli valitettava edellä mainitussa asiassa DSM vastaan komissio annetusta tuomiosta, jonka kohteena se oli.

75 Väliintulohakemuksesta kokonaisuudessaan esitetyn oikeudenkäyntiväitteen osalta on aluksi todettava, että 30.9.1992 annettu määräys, jolla yhteisöjen tuomioistuin hyväksyi DSM:n väliintulijaksi tukemaan Monten vaatimuksia, ei estä sitä, että DSM:n väliintulovaatimuksen tutkittavaksi ottamista arvioidaan uudelleen (ks. vastaavasti asia 138/79, Roquette Frères v. neuvosto, tuomio 29.10.1980, Kok. 1980, s. 3333).

76 Tässä yhteydessä on huomattava, että EY:n tuomioistuimen perussäännön 37 artiklan toisen kohdan mukaan yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi saatetussa asiassa väliintulo-oikeus on kaikilla niillä, jotka osoittavat, että asian ratkaisu koskee heidän oikeuttaan. Artiklan neljännen kohdan mukaan väliintulokirjelmässä saadaan esittää vain jonkun asianosaisen vaatimuksia tukevia vaatimuksia.

77 Monten valituksessaan esittämillä vaatimuksilla pyritään kuitenkin lähinnä valituksenalaisen tuomion kumoamiseen sillä perusteella, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole todennut polypropeenipäätöstä mitättömäksi. Yhteisöjen tuomioistuimen PVC-tapauksissa antaman tuomion 49 kohdasta ilmenee, että yhteisön toimielinten säädöksiä koskevasta laillisuusolettamasta ovat poikkeuksena säädökset, joihin liittyvä lainvastaisuus on niin ilmeinen, ettei sitä voida mitenkään hyväksyä yhteisön oikeusjärjestyksessä. Sellaisilla säädöksillä ei voida katsoa olevan minkäänlaista, edes väliaikaista oikeusvaikutusta, ja niitä on siis pidettävä oikeudellisesti mitättöminä.

78 Toisin kuin komissio väittää, DSM:n väliintulointressi ei ole lakannut sen seurauksena, että yhteisöjen tuomioistuin antoi tuomion, jolla se kumosi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen PVC-tapauksissa antaman tuomion ja katsoi, että viimeksi mainitun tuomioistuimen toteamat virheet eivät johtaneet PVC-tapauksissa riitautetun päätöksen mitättömyyteen. Yhteisöjen tuomioistuimen PVC-tapauksissa antama tuomio ei nimittäin koskenut polypropeenipäätöksen mitättömyyttä, eikä DSM:n intressi tämän mitättömyyden toteamiseen ole siis lakannut sen seurauksena.

79 Komission esittämästä oikeudenkäyntiväitteestä sitä DSM:n vaatimusta vastaan, jolla se vaatii yhteisöjen tuomioistuinta toteamaan polypropeenipäätöksen mitättömäksi tai kumoamaan sen kaikkiin niihin nähden, joille se osoitettu, tai ainakin DSM:ään nähden, on todettava, että tämä vaatimus koskee erityisesti DSM:ää eikä vastaa Monten vaatimuksia. Näin ollen vaatimus ei täytä EY:n tuomioistuimen perussäännön 37 artiklan neljännessä kohdassa asetettuja edellytyksiä, minkä vuoksi se on jätettävä tutkimatta.

Valituksen tueksi esitetyt perusteet

80 Monte väittää valituksensa tueksi valituksenalaisen tuomion 389—391 kohtaan viitaten, että siltä osin kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole tutkinut viran puolesta, onko polypropeenipäätös mitätön, se on loukannut todistustaakkaa koskevia periaatteita ja laiminlyönyt velvollisuutensa suorittaa tarvittavat tarkistukset viran puolesta. Toiseksi Monte väittää valituksenalaisen tuomion 57—202 ja 203—315 kohtaan viitaten, että ensimmäisen oikeusasteen

tuomioistuin on määrittäessään käsiteltäväkseen saatettua tosiseikastoa ja arvioidessaan perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan soveltamista tähän tosiseikastoon rikkonut kyseistä perustamissopimuksen 85 artiklaa. Kolmanneksi valittaja viittaa edelleen edellä mainittuihin 57—202 kohtaan ja väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on määrittäessään käsiteltäväkseen saatettua tosiseikastoa loukannut periaatteita, joita sovelletaan todisteluun ja kilpailusääntöjen rikkomiseen osallistuneiden yrityskohtaisen vastuun arviointiin. Neljänneksi Monte väittää valituksenalaisen tuomion 236 ja 237 kohtaan sekä 328—337 kohtaan viitaten, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistun on rikkonut vanhentumista koskevia sääntöjä. Viidenneksi ja toissijaisesti Monte väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on rikkonut sakon suuruuden määrittämiseen sovellettavia sääntöjä kieltäytyessään alentamasta Montelle asetetun sakon määrää.

Polypropeenipäätöksen mitättömyyden toteamatta jättäminen tai kumoamatta jättäminen olennaisten muotomääräysten rikkomisen perusteella

81 Ensimmäisellä valitusperusteellaan Monte arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on loukannut todistustaakkaa koskevia periaatteita sekä periaatetta, jonka mukaan tuomioistuimen on tarkistettava viran puolesta, ettei toimi ole mitätön, ja jätettävä lainvastaiset toimet soveltamatta. Monte korostaa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen PVC-tapauksissa antaman tuomion ja komission edustajan lehdistössä toistettujen lausuntojen jälkeen oli selvää, että polypropeenipäätöstä allekirjoitettaessa ja siis hyväksyttäessä joitakin versioita ei ollut todellisuudessa olemassa ja että allekirjoitettujen päätöstekstien ja tiedoksiannettujen tekstien välillä oli osin merkittäviäkin eroja, jotka johtuivat komission yksiköiden tekemistä muutoksista päätöksen hyväksymisen jälkeen. Tällainen menettelytapa on valittajan mielestä sitäkin vakavampaa, kun kyseessä on esillä olevan asian tavoin päätös, jolla määrätään sakko.

82 Lisäksi Montella on nyt esillä olevassa asiassa mielestään täysi syy uskoa, että polypropeenipäätöstä ei tehty 26.4.1986 italiankielisenä versiona. Tämä virhe aiheuttaa kyseisen päätöksen mitättömyyden, ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen olisi pitänyt tarkistaa asia viran puolesta jäsenvaltioiden oikeusjärjestyksissä vakiintuneen periaatteen mukaisesti. Mitättömyyteen rinnastuvat Monten mukaan kaikki vakavimmat pätemättömyyden muodot, joilla on taannehtivia vaikutuksia ja jotka ovat vanhentumattomia.

83 Monte väittää, että komissio on itse myöntänyt PVC-tapausten ja polypropeenitapauksen olevan samanlaisia, kun se on pyytänyt nyt esillä olevan asian lykkäämistä siihen asti, kunnes yhteisöjen tuomioistuin antaa PVC-tapauksissa tuomionsa. Kun komissio väittää, että virheisiin, jotka kyseisessä tuomiossa esitettyjen periaatteiden mukaisesti aiheuttavat päätöksen pätemättömyyden eivätkä sen mitättömyyttä, olisi pitänyt vedota ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa nostetussa kanteessa, se unohtaa Monten mielestä sen, että yhteisöjen tuomioistuin kumosi PVC-tapauksissa antamassaan tuomiossa komission päätöksen ilman, että kyseisestä virheestä olisi esitetty nimenomaista väitettä. Vaikka kyseessä olisi mitättömyys eikä pätemättömyys, yhteisöjen tuomioistuin on PVC-tapauksissa antamassaan tuomiossa katsonut, ettei tämä kysymys vaikuttanut mitenkään sen toimivaltaan kumota riidanalainen päätös.

84 Mitättömyys ei ole Monten mukaan hallintotoimen virheisiin liittyvä oma erillinen luokkansa vaan ainoastaan pätemättömyyden erityinen alalaji. Toimia, joihin liittyy hyvin vakavia virheitä, on pidettävä mitättöminä ainoastaan erittäin tiukoin edellytyksin ja poikkeustapauksissa (ks. julkisasiamies Trabucchin ratkaisuehdotus yhdistetyissä asioissa 15/73—33/73, 52/73, 53/73, 57/73—109/73, 116/73, 117/73, 123/73, 132/73 ja 135/73—137/73, Kortner ym. v. neuvosto, tuomio 21.2.1974, Kok. 1974, s. 177). Nyt esillä olevassa asiassa ei ole Monten mielestä syytä vedota pätemättömyyden viran puolesta toteamiseen, koska tähän virheeseen on vedottu valituksessa, vaikkakin mitättömyyttä koskevan otsikon alla.

85 Nyt esillä olevassa asiassa, aivan kuten PVC-tapauksissakin, on Monten mielestä merkittäviä viitteitä siitä, että italiankielinen päätösteksti laadittiin päätöksenteon jälkeen ja että päätöstä muutettiin ennen kuin se annettiin Montelle tiedoksi. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen olisi siten pitänyt — kuten yhteisöjen tuomioistuimen pitäisi tällä hetkellä — pyytää komissiota esittämään päätöksensä alkuperäinen teksti.

86 DSM esittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käsiteltävissä muissa asioissa on ilmennyt uusia vaiheita. Nämä seikat vahvistavat sen, että komission on näytettävä toteen, että se on noudattanut itse vahvistamiaan olennaisia menettelysääntöjä, ja sen, että saadakseen tältä osin selvyyden ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen on viran puolesta tai asianosaisen vaatimuksesta määrättävä selvittämistoimista tarkistaakseen merkitykselliset

asiakirjaselvitykset. Asiassa T-30/91, Solvay vastaan komissio, tuomio 29.6.1995 (Kok. 1995, s. II-1775) ja asiassa T-36/91, ICI vastaan komissio, tuomio 29.6.1995 (Kok. 1995, s. II-1847) (jäljempänä soodakarbonaattitapaukset) komissio väitti, että ICI:n ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen PVC-tapauksissa antaman tuomion jälkeen toimittama lisäys vastauskirjelmään ei sisältänyt selvitystä siitä, että komissio olisi rikkonut työjärjestyksensä määräyksiä, ja että ICI:n esittämä pyyntö selvittämistoimien määräämisestä oli uusi peruste. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli kuitenkin esittänyt kysymyksiä komissiolle ja ICI:lle yhteisöjen tuomioistuimen PVC-tapauksissa antamasta tuomiosta tehtävistä johtopäätöksistä ja kysynyt komissiolta, pystyikö se yhteisöjen tuomioistuimen PVC-tapauksissa antaman tuomion 32 kohta huomioon ottaen esittämään riidanalaisten päätösten pöytäkirjat ja todistusvoimaiset tekstit. Muiden menettelyvaiheiden jälkeen komissio oli lopulta myöntänyt, että todistusvoimaisina esitetyt asiakirjat olivat sellaisia vasta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiakirjojen esittämistä koskevan kehotuksen jälkeen.

87 DSM:n mukaan myös ns. matalatiheyksinen polyetyleeni -tapauksissa (yhdistetyt asiat T-80/89, T-81/89, T-83/89, T-87/89, T-88/89, T-90/89, T-93/89, T-95/89, T-97/89, T-99/89, T-100/89, T-101/89, T-103/89, T-105/89, T-107/89 ja T-112/89, BASF ym. v. komissio, tuomio 6.4.1995, Kok. 1995, s. II-729; jäljempänä matalatiheyksinen polyetyleeni -tapaukset) ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin määräsi komission toimittamaan riidanalaisen päätöksen oikeaksi todistetun jäljennöksen. Komissio myönsi, ettei sitä ollut saatettu todistusvoimaiseksi komission jäsenten kollegion kokouksessa, jossa tämä päätös tehtiin. DSM korostaa, että näin ollen komission toimien todistusvoimaiseksi saattamista koskevan menettelyn on täytynyt tapahtua maaliskuun 1992 jälkeen. Tästä seuraa, että saman virheen eli sen, että päätöstä ei ole saatettu todistusvoimaiseksi, täytyy koskea myös polypropeenipäätöstä.

88 DSM toteaa lisäksi, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on esittänyt samanlaisia perusteluja kuin polypropeenitapauksissa asiassa T-34/92, Fiatagri ja New Holland Ford vastaan komissio, 27.10.1994 antamassaan tuomiossa (Kok. 1994, s. II-905, 24—27 kohta) ja asiassa T-35/92, Deere vastaan komissio, 27.10.1994 antamassaan tuomiossa (Kok. 1994, s. II-957, 28—31 kohta), kun se on hylännyt kantajien kanneperusteet sen vuoksi, että kantajat eivät olleet esittäneet vähäisintäkään selvitystä, joka asettaisi kyseenalaiseksi niiden riitauttamaa päätöstä koskevan pätevyysolettaman. Asiassa T-43/92, Dunlop Slazenger vastaan komissio, 7.7.1994 annetussa tuomiossa (Kok. 1994, s. II-441) kantajan väitteet hylättiin sillä perusteella, että päätös oli tehty ja annettu tiedoksi komission työjärjestyksen mukaisesti. Yhdessäkään näistä tapauksista ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole hylännyt kantajien väitteitä, joiden mukaan riidanalaisen toimen hyväksymiseen liittyy virheitä sillä perusteella, että menettelysääntöjä ei ole noudatettu.

89 Ainoat poikkeukset ilmenevät asiassa T-4/89 REV, BASF vastaan komissio, 26.3.1992 annetusta määräyksestä (Kok. 1992, s. II-1591) ja asiassa T-8/89 REV, DSM vastaan komissio, 4.11.1992 annetusta määräyksestä (Kok. 1992, s. II-2399); kantajat eivät kuitenkaan edes näissä asioissa vedonneet ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen PVC-tapauksissa antamaan tuomioon uutena tosiseikkana, vaan muihin seikkoihin. Asiassa C-195/91 P, Bayer vastaan komissio, 15.12.1994 annetussa tuomiossa (Kok. 1994, s. I-5619) yhteisöjen tuomioistuin hylkäsi väitteen siitä, että komissio olisi rikkonut oman työjärjestyksensä määräyksiä, koska väitettä ei ollut esitetty pätevästi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa. Sitä vastoin polypropeenimenettelyssä sama väite esitettiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa ja hylättiin sillä perusteella, ettei sille ollut riittävää selvitystä.

90 DSM katsoo, että komission nyt esillä olevassa asiassa esittämä puolustus perustuu sellaisiin menettelyä koskeviin väitteisiin, joilla ei ole merkitystä, kun otetaan huomioon lähinnä todistustaakkakysymystä koskevan valituksenalaisen tuomion sisältö. DSM:n mukaan, jos komissio ei polypropeenitapauksissa esitä itse selvitystä noudatetun menettelyn lainmukaisuudesta, se johtuu siitä, että se ei pysty näyttämään, että se on noudattanut omaa työjärjestystään.

91 Komissio väittää, että yhteisöjen tuomioistuimen PVC-tapauksissa antaman tuomion seurauksena Monten esittämä kritiikki on käynyt merkityksettömäksi. Vaikka katsottaisiin, että mitättömyys on todettava viran puolesta, kyseisestä tuomiosta ilmenee, että Monte olisi voinut vedota mahdollisiin menettelyvirheisiin ainoastaan vaatiakseen polypropeenipäätöksen kumoamista. Kumoamisperusteisiin on vedottava kanteessa, mitä ei ole tehty.

92 Komissio korostaa, että vaikka olisi katsottava, että mitättömyyden toteamista koskeva vaatimus sisältäisi vaatimuksen pätemättömyyden toteamisesta, Monten valituksessaan esittämät väitteet, joiden mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen olisi pitänyt toimia viran puolesta, liittyvät mitättömyys- eivätkä pätemättömyystapaukseen. Komissio toteaa lisäksi, että polypropeenitapausten käsittelyssä ei ole ilmennyt tosiseikkoja, jotka vastaisivat PVC-tapauksissa ilmenneitä tosiseikkoja.

93 Komissio toteaa DSM:n väitteistä, että niihin sisältyy korjaamaton virhe, koska niissä ei oteta huomioon PVC-tapausten ja nyt esillä olevan asian eroja ja koska ne perustuvat siihen, että yhteisöjen tuomioistuimen PVC-tapauksissa antama tuomio on ymmärretty väärin.

94 Lisäksi komissio pysyy kannassaan, jonka mukaan soodakarbonaattitapauksissa kantajat eivät olleet esittäneet riittävästi todisteita perustellakseen sen, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen olisi vaadittava komissiota esittämään asiakirjoja. Joka tapauksessa sekä kyseisissä tapauksissa että matalatiheyksinen polyetyleeni -tapauksissa, joihin DSM myös vetoaa, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ratkaissut käsiteltäväkseen saatetun asian sen erityiset olosuhteet huomioon ottaen. Polypropeenimenettelyssä polypropeenipäätöksen väitetyt puutteellisuudet olisi voitu ilmoittaa jo vuodesta 1986 alkaen, mutta kukaan ei sitä tehnyt.

95 Jos ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on edellä mainituissa asioissa Fiatagri ja New Holland Ford vastaan komissio ja Deere vastaan komissio antamissaan tuomioissa hylännyt kantajien ajoissa esittämät väitteet sillä perusteella, että väitteitä ei ollut näytetty toteen, sama ratkaisu soveltuu komission mukaan sitä suuremmalla syyllä nyt esillä olevaan asiaan, jossa polypropeenipäätöksen muotovirheitä koskevat väitteet on esitetty liian myöhään ja ilman todisteita.

96 Ensinnäkin toimen mitättömyyden edellytyksistä on todettava, kuten muun muassa yhteisöjen tuomioistuimen PVC-tapauksissa antaman tuomion 48—50 kohdasta ilmenee, että yhteisön toimielinten säädöksiä koskee periaatteessa laillisuusolettama, ja niiden mahdollisista lainvastaisuuksista huolimatta niillä on näin ollen oikeusvaikutuksia niin kauan kuin niitä ei ole kumottu tai peruutettu.

97 Poikkeuksen tähän periaatteeseen muodostavat kuitenkin säädökset, joihin liittyvä lainvastaisuus on niin ilmeinen, ettei sitä voida mitenkään hyväksyä yhteisön oikeusjärjestyksessä. Sellaisilla säädöksillä ei voida katsoa olevan minkäänlaista, edes väliaikaista oikeusvaikutusta, ja niitä on siis pidettävä oikeudellisesti

mitättöminä. Poikkeuksen tarkoituksena on säilyttää kahden sellaisen perustavanlaatuisen mutta joskus vastakkaisen vaatimuksen välinen tasapaino, jotka oikeusjärjestyksen on täytettävä — tällaisia vaatimuksia ovat oikeussuhteiden vakaus sekä legaliteettiperiaatteen kunnioittaminen.

98 Koska yhteisön toimielinten säädöksen mitättömäksi julistamisen seuraukset ovat vakavia, on selvää, että oikeusvarmuussyistä tällainen toteamus voidaan tehdä ainoastaan täysin poikkeuksellisissa tilanteissa.

99 Kuten PVC-tapauksissa, riippumatta siitä, tarkastellaanko niitä lainvastaisuuksia, joihin Monte on vedonnut ja jotka koskevat polypropeenipäätöksen hyväksymismenettelyä, erikseen vai yhdessä, ne eivät vaikuta niin ilmeisiltä, että mainittua päätöstä olisi pidettävä oikeudellisesti mitättömänä.

100 Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole rikkonut yhteisön oikeutta toimen mitättömyyden toteamista koskevien edellytysten osalta.

101 Toiseksi sen osalta, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on kieltäytynyt toteamasta polypropeenipäätöksen hyväksymismenettelyyn ja tiedoksiantoon liittyvän sellaisia virheitä, jotka voivat johtaa sen kumoamiseen, riittää kun todetaan, että tämä peruste on esitetty ensimmäisen kerran käsittelyn uudelleen aloittamista ja selvittämistoimien määräämistä koskevassa vaatimuksessa. Näin ollen kysymys siitä, olisiko ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen pitänyt tutkia tämä peruste, on päällekkäinen sen kysymyksen kanssa, olisiko tämän tuomioistuimen pitänyt hyväksyä kyseinen vaatimus.

102 Siltä osin kuin pyyntö koskee selvittämistoimia on todettava yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä seuraavan (ks. mm. asia 77/70, Prelle v. komissio, tuomio 16.6.1971, Kok. 1971, s. 561, 7 kohta ja asia C-415/93, Bosman, tuomio 15.12.1995, Kok. 1995, s. I-4921, 53 kohta), että tällainen suullisen käsittelyn päättymisen jälkeen esitetty pyyntö voidaan hyväksyä vain silloin, kun se koskee

tosiseikkoja, joiden vaikutus voi olla riidan lopputuloksen kannalta ratkaiseva, ja kun pyynnön esittäjä ei ole voinut vedota näihin seikkoihin ennen suullisen käsittelyn päättämistä.

103 Sama ratkaisu soveltuu suullisen käsittelyn uudelleen aloittamista koskevaan vaatimukseen. On totta, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 62 artiklan perusteella tällä tuomioistuimella on asiassa harkintavaltaa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen on kuitenkin hyväksyttävä vaatimus ainoastaan, jos asianosainen vetoaa tosiseikkoihin, joilla voi olla ratkaiseva merkitys ja joihin tämä ei ole voinut vedota ennen suullisen käsittelyn päättämistä.

104 Nyt esillä olevassa asiassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa esitetty suullisen käsittelyn uudelleen aloittamista ja selvittämistoimia koskeva vaatimus perustui ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen PVC-tapauksissa antaman tuomion julistamisen jälkeen pidetyssä lehdistötilaisuudessa esitettyihin lausuntoihin.

105 Tältä osin on todettava, että komission oletetusta käytännöstä esitettyjä yleisluonteisia toteamuksia, jotka perustuvat muissa asioissa annettuun tuomioon tai muissa menettelyissä esitettyihin ilmoituksiin, ei voida sinänsä pitää ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käsiteltävän asian lopputuloksen kannalta ratkaisevina.

106 Toisaalta on huomattava, että valittajalla oli mahdollisuus jo kannekirjelmässään esittää ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle ainakin vähimmäismäärä selvitystä siitä, että prosessinjohtotoimet ja asian selvittämistoimet ovat asian käsittelyn kannalta tarpeellisia, jotta voidaan osoittaa, että polypropeenipäätös oli tehty kieliä koskevan järjestelyn sovellettavien määräysten vastaisesti tai että sitä oli muutettu sen jälkeen, kun komission jäsenten kollegio oli hyväksynyt sen, taikka että alkuperäiskappaleet puuttuivat, kuten tietyt kantajat PVC-tapauksissa tekivätkin (ks. vastaavasti asia C-185/95 P, Baustahlgewebe v. komissio, tuomio 17.12.1998, Kok. 1998, s. I-8417, 93 ja 94 kohta).

107 Lisäksi on todettava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimella ei ole ollut velvollisuutta määrätä suullista käsittelyä aloitettavaksi uudelleen sillä perusteella, että sillä on väitetty olevan velvollisuus tutkia viran puolesta polypropeenipäätöksen hyväksymismenettelyn lainmukaisuutta koskevat perusteet. Tällainen velvollisuus perusteiden tutkimiseen viran puolesta voi olla olemassa ainoastaan asiakirja-aineistoon liitettyjen tosiseikkoja koskevien selvitysten perusteella.

108 Näin ollen on katsottava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole tehnyt oikeudellista virhettä kieltäytyessään aloittamasta suullista käsittelyä uudelleen ja määräämästä prosessinjohto- ja selvittämistoimista.

109 Kolmanneksi ja viimeiseksi on todettava, että siltä osin kuin valittaja vaatii yhteisöjen tuomioistuinta määräämään asian selvittämistoimista niiden olosuhteiden selvittämiseksi, joissa komissio on tehnyt polypropeenipäätöksen, riittää kun todetaan, että tällaisia kysymyksiä ei tutkita valituksen yhteydessä, joka on rajattu oikeuskysymyksiin.

110 Asian selvittämistoimet johtaisivat väistämättä siihen, että yhteisöjen tuomioistuin ottaisi kantaa tosiseikkoja koskeviin kysymyksiin ja muuttaisi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen käsiteltäväksi saatetun riidan kohdetta yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 113 artiklan 2 kohdan vastaisesti.

111 Toisaalta valitus koskee ainoastaan valituksenalaista tuomiota, ja yhteisöjen tuomioistuin voisi EY:n tuomioistuimen perussäännön 54 artiklan ensimmäisen kohdan mukaisesti ratkaista asian itse ainoastaan siinä tapauksessa, että tämä tuomio kumottaisiin. Tästä seuraa, että niin kauan kuin valituksenalaista tuomiota ei ole kumottu, yhteisöjen tuomioistuimen tehtävänä ei ole tutkia polypropeenipäätökseen liittyviä mahdollisia virheitä.

112 Edellä esitetystä seuraa, että ensimmäinen valitusperuste on hylättävä.

Perustamissopimuksen 85 artiklan rikkominen

113 Toisessa valitusperusteessaan Monte väittää ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen rikkoneen perustamissopimuksen 85 artiklaa sekä sen sanamuodon että komission ja yhteisöjen tuomioistuimen sille antaman tulkinnan osalta.

Kilpailun vääristyminen

114 Tämän valitusperusteen ensimmäisessä osassa Monte väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole ottanut huomioon sitä, että yritysten käyttäytymiseen liittymättömät tekijät ja erityisesti taloudellinen kokonaistilanne olivat vääristäneet kilpailua. Monte toteaa väittäneensä jo ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa nostamassaan kanteessa, että 1970-luvun lopulla markkinoilla oli ylikapasiteettia ja että tilannetta pahensi se, että öljyä vievien maiden järjestön (jäljempänä OPEC) kartelli, jota komissio ei ole yrittänyt koskaan vastustaa, nosti öljyn hinnan kolminkertaiseksi. Polypropeenimarkkinoilla tapahtunut vakava vääristyminen ei johtunut Monten mukaan tuottajien kokouksista vaan OPECin asettamista hinnoista ja perustui siten yritysten käyttäytymisestä riippumattomiin tekijöihin. Monte viittaa tältä osin edellä mainitussa asiassa Suiker Unie ym. vastaan komissio annettuun tuomioon sekä julkisasiamies Mayrasin kyseisessä asiassa antamaan ratkaisuehdotukseen.

115 Toisin kuin komissio väittää, edellä mainitussa asiassa Suiker Unie ym. vastaan komissio esitetty periaate ei ole Monten mielestä käynyt merkityksettömäksi myöhemmän oikeuskäytännön seurauksena eikä varsinkaan edellä mainitussa asiassa Van Landewyck ym. vastaan komissio annetun tuomion tai yhdistetyissä asioissa 240/82—242/82, 261/82, 262/82, 268/82 ja 269/82, Stichting Sigarettenindustrie ym. vastaan komissio, 10.12.1985 annetun tuomion (Kok. 1985, s. 3831) seurauksena.

116 Monte toteaa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on arvioidessaan velvollisuutensa nojalla taloudellista kokonaistilannetta ottanut huomioon tästä kokonaistilanteesta ainoastaan sen valituksenalaisen tuomion 257 kohdassa mainitun seikan, että kaikkien tuottajien tuotanto oli tappiollista, ja sivuuttanut

tämän edellä mainituista tekijöistä johtuvan epäedullisen ajanjakson syyt, merkityksen ja keston. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole lainkaan arvioinut Italian hallituksen antamia nimenomaisia ohjeita ylläpitää italialaisten yritysten sekä niiden ja monikansallisten yritysten välisiä yhteyksiä eikä myöskään polypropeenin käyttäjien sopimusoikeudellisesti vahvempaa asemaa tai oikeudellista ja moraalista velvoitetta pienentää kyseisille yrityksille aiheutuvia tappioita.

117 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on kaikista näistä olosuhteista, joista jokaisella olisi voitu perustella täysin toisenlainen Monten käyttäytymistä koskeva tulkinta, ainoastaan todennut 264 kohdassa, että komissio oli esittänyt riittävää selvitystä siitä, että todetuilla sopimuksilla ja yhdenmukaistetuilla menettelytavoilla oli kilpailua rajoittava tarkoitus. Monte väittää kuitenkin, ettei yhtään sopimusta tai yhdenmukaistettua menettelytapaa ole koskaan todettu, koska komissio on voinut näyttää ainoastaan kokousten pitämisen toteen. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on siten vahvistanut komission olettaman tosiseikaston sivuuttamalla kaikki tosiasialliset olosuhteet. Näin tehdessään se on loukannut yhteisöjen tuomioistuimen asiassa C-53/92, Hilti vastaan komissio, 2.3.1994 antamassaan tuomiossa (Kok. 1994, s. I-667) uudelleen vahvistaa periaatetta, jonka mukaan silloin, kun komissio on nojautunut oletamukseen, riittää kun lainvastaisuuden kiistävä kantaja näyttää toteen sellaiset olosuhteet, joilla selvennetään toisella tavalla komission määrittämää tosiseikastoa ja joiden perusteella komission omaksuma selitys tosiseikastosta voidaan korvata uudella selityksellä.

118 Komissio toteaa tähän, ettei missään säännöksessä tai yleisessä periaatteessa anneta yrityksille oikeutta rikkoa perustamissopimuksen 85 artiklaa vastatoimena kolmansien kilpailua rajoittavaan toimintaan. Edellä mainitussa asiassa Suiker Unie ym. vastaan komissio annetun tuomion mukaan komission olisi pitänyt ottaa huomioon jäsenvaltion lainsäädännön vaikutukset, kun taas OPEC:in toimintaa ei säännellä tällaisessa lainsäädännössä. Kyseinen tuomio on toisaalta käynyt tältä osin merkityksettömäksi edellä mainituissa asioissa Van Landewyck ym. vastaan komissio ja Stichting Sigarettenindustrie ym. vastaan komissio annettujen tuomioiden seurauksena. Niissä yhteisöjen tuomioistuin tutki, tehtiinkö kansallisessa lainsäädännössä käytännössä kaikki kilpailu mahdottomaksi. Öljyn hinnan nousu ei kuitenkaan olisi sinänsä estänyt polypropeenin tuottajien välistä kilpailua, joka sitä vastoin väheni komission ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toteamien yhteistoimintajärjestelyjen vuoksi. Italian viranomaisten antamilla kehotuksilla ja hintatavoitteiden käytännön saavuttamisessa kohdatuilla vaikeuksilla ei voida komission mielestä mitenkään puolustella perustamissopimuksen 85 artiklan rikkomista.

119 Ensinnäkin on huomattava, että EY:n perustamissopimuksen 168 a artiklan (josta on tullut EY 225 artikla) ja EY:n tuomioistuimen perussäännön 51 artiklan ensimmäisen kohdan mukaan muutoksenhaku voi perustua vain oikeussääntöjen rikkomiseen eikä tosiseikkoja koskeviin kysymyksiin. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi sille esitetystä näytöstä ei — todistusaineiston vääristämistapausta lukuun ottamatta — ole oikeuskysymys, joka sellaisenaan voitaisiin saattaa yhteisöjen tuomioistuimen ratkaistavaksi (ks. mm. em. asia Hilti v. komissio, tuomion 10 ja 42 kohta).

120 Tästä seuraa, että mikäli valittajan väite koskisi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointia sen käsiteltäväksi saatetuista selvityksistä, sitä ei voitaisi tutkia valituksen yhteydessä.

121 Toiseksi, siltä osin kuin Monte väittää, ettei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ole ottanut kilpailusääntöjen rikkomisen vaikutuksia arvioidessaan huomioon taloudellista kokonaistilannetta, on todettava, että arvioituaan komission esittäneen riittävää selvitystä sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen kilpailua rajoittavasta tarkoituksesta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on voinut perustellusti katsoa, ettei ollut tarpeen tutkia, oliko näillä sopimuksilla ja yhdenmukaistetuilla menettelytavoilla ollut vaikutuksia kilpailuolosuhteisiin.

122 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan sopimuksen konkreettisia vaikutuksia ei tarvitse ottaa huomioon sovellettaessa perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa, jos on ilmeistä, että sopimuksen tarkoituksena on estää kilpailu yhteismarkkinoilla taikka rajoittaa tai vääristää sitä (yhdistetyt asiat 56/64 ja 58/64, Consten ja Grundig v. komissio, tuomio 13.7.1966, Kok. 1966, s. 429, 496; Kok. Ep. I, s. 275; ks. vastaavasti myös asia C-277/87, Sandoz prodotti farmaceutici v. komissio, tuomio 11.1.1990, Kok. 1990, s. I-45 ja asia C-219/95 P, Ferriere Nord v. komissio, tuomio 17.7.1997, Kok. 1997, s. I-4411, 14 ja 15 kohta).

123 Samalla tavoin yhdenmukaistettu menettelytapa kuuluu perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan, vaikka markkinoilla ei olisi kilpailua rajoittavia vaikutuksia.

124 Kyseisen määräyksen sanamuodostakin ilmenee, että kuten yritysten väliset sopimukset ja yritysten yhteenliittymien päätökset, myös yhdenmukaistetut menettelytavat ovat vaikutuksistaan riippumatta kiellettyjä, jos niillä on kilpailua rajoittava tarkoitus.

125 Vaikka yhdenmukaistetun menettelytavan käsite sinänsä edellyttää markkinoilla toimivien yritysten tietynlaista käyttäytymistä, se ei välttämättä merkitse sitä, että tämän käyttäytymisen konkreettisena vaikutuksena olisi kilpailun rajoittuminen, estyminen tai vääristyminen.

126 Tämä tulkinta ei ole myöskään ristiriidassa perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa asetetun kiellon rajoittavan luonteen kanssa (ks. asia 24/67, Parke Davis, tuomio 29.2.1968, Kok. 1968, s. 81, 109; Kok. Ep. I, s. 327), koska sillä ei laajenneta määräyksen soveltamisalaa, vaan se vastaa kyseisessä määräyksessä käytettyjen käsitteiden sanatarkkaa merkitystä.

127 Kolmanneksi on todettava, että siltä osin kuin Monte pyrkii kritiikillään osoittamaan, että kyseisten yritysten käyttäytymisestä riippumattomien olosuhteiden vuoksi polypropeenipäätöksessä tarkoitetuilla sopimuksilla ja yhdenmukaistetuilla menettelytavoilla ei voinut olla kilpailua rajoittavaa vaikutusta, on todettava, että vaikka Monten väitteet oletettaisiin perustelluiksi, niillä ei voida osoittaa taloudellisen kokonaistilanteen estäneen kaiken tehokkaan kilpailun mahdollisuuden (ks. vastaavasti em. asia Van Landewyck ym. vastaan komissio, tuomion 153 kohta ja em. asia Stichting Sigarettenindustrie ym. v. komissio, tuomion 24—29 kohta).

128 Neljänneksi on huomattava, että siltä osin kuin Monte väittää ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen sivuuttaneen Italian hallituksen Montelle osoittamat kehotukset, ilman että olisi tarpeen tarkistaa, voiko jäsenvaltion viranomaisten voimakas painostus vapauttaa yrityksen yhteisön kilpailuoikeuden rikkomisesta seuraavasta vastuusta, riittää kun tuodaan esiin, ettei Monte ole edes väittänyt kärsineensä tällaisesta painostuksesta ja tulleensa siten pakotetuksi osallistumaan yhteistoimintajärjestelyyn muiden polypropeenin tuottajien

kanssa. Tämän väitteen perusteella ei siis voida sulkea pois Monten vastuuta perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan todetuista rikkomisista.

129 Tästä seuraa, että tämän valitusperusteen ensimmäinen osa on hylättävä.

Rule of reason

130 Tämän valitusperusteensa toisessa osassa Monte väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 265 kohdassa jättänyt virheellisesti soveltamatta rule of reason -periaatetta pelkästään sillä perusteella, että kilpailusääntöjen rikkominen olisi ilmeistä. Oikeustieteilijät ja Euroopan parlamentti ovat arvostelleet komission asennetta, joka ilmenee kilpailun puolustamisena puhtaasti muodolliselta kannalta siten, ettei yhteisön oikeuden säännösten taustalla olevaa henkeä oteta huomioon. Yhteisöjen tuomioistuin on tältä osin ollut Monten mukaan aina sillä kannalla, ettei kilpailun turvaamista voida toteuttaa ottamatta huomioon taloudellista ja lainsäädännöllistä kokonaistilannetta sekä kilpailusääntöjen rikkomisten vaikutuksia.

131 Monten mukaan komissio väittää rule of reason -periaatteen kuuluvan Yhdysvaltojen oikeusjärjestykseen ja näyttää katsovan, että periaate koskisi ainoastaan tuomioistuimen velvollisuutta tutkia, onko kilpailulle aiheutunut mahdollisesti enemmän hyötyä kuin haittaa. Monten mukaan ei yhtäältä ymmärretä, miksi olisi turvauduttava pohjoisamerikkalaiseen oikeusperiaatteeseen, jotta lakia voitaisiin soveltaa pikemminkin rationaalisella kuin järjettömällä tavalla. Toisaalta on aluksi tutkittava sovellettavan oikeussäännön tarkoitus ja sen jälkeen todettava, onko käyttäytyminen tämän säännön vastaista. Tässä tarkoituksessa on välttämättä arvioitava sitä kokonaistilannetta, jossa kyseinen käyttäytyminen on omaksuttu. Vaikka nyt esillä olevassa asiassa oletettaisiin, että kokouksilla olisi ollut kilpailua rajoittava tarkoitus, mikä ei suinkaan merkitsisi tosiseikan määrittämistä, se olisi täysin epärationaalista ja epätodennäköistä. Kilpailulle aiheutuneiden haittojen ja hyödyn kartoittaminen ei olisi edes mahdollista, koska tuotantohintaa lähempänä olevaa hintatarjousta ei voida pitää kilpailua vahin-

goittavana toimena, jos ostaja voi kieltäytyä tästä tarjouksesta uhkaamalla toisen toimittajan valitsemisella.

132 Komissio muistuttaa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin vastasi Monten väitteeseen, jonka mukaan perustamissopimuksen 85 artiklaa tulkittaessa olisi sovellettava rule of reason -periaatetta, että komissio oli esittänyt riittävää selvitystä siitä, että yhteistoimintajärjestelyllä oli tässä määräyksessä tarkoitettu kilpailua rajoittava tarkoitus. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi perustellusti, että vaikka tämän periaatteen oletettaisiin soveltuvan yhteisön kilpailuoikeudessa, komissio olisi voinut jättää arvioimatta järjestelyn vaikutusta kilpailuun, sillä ei ole mitään epäselvyyttä siitä, etteikö hintojen vahvistamista, tuotannon rajoittamista ja markkinoiden jakamista koskeva yhteistoimintajärjestely merkitsisi sellaisenaan kilpailusääntöjen rikkomista. Toisin sanoen sen vuoksi, että tällaisella kilpailusääntöjen rikkomisella on erittäin vahingollinen vaikutus kilpailuun, ei ole tarpeen pohtia, onko olemassa kielteisiä vaikutuksia tasapainottavia kilpailuun myönteisesti vaikuttavia seikkoja. Komissio korostaa joka tapauksessa, että niin Euroopassa kuin Yhdysvalloissakin horisontaaliset hintakartellit ovat kiellettyjä myös siinä tapauksessa, että yritysten tuotanto on tappiollista. Tällaisessa tilanteessa kartellit jarruttaisivat tarjonnan välttämätöntä rakennemuutosta marginaalisten yritysten häviämisen ja kannattavimpien yritysten lujittumisen kautta.

133 Tältä osin riittää, kun todetaan, että vaikka rule of reason -periaatteella oletettaisiin olevan asemansa perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan soveltamisessa, se ei voi missään tapauksessa estää tämän määräyksen soveltamista sellaiseen yhteistoimintajärjestelyyn, johon osallistuvat tuottajat hallitsivat lähes kokonaisuudessaan yhteisön markkinoita ja joka koskee hintatavoitteita, tuotannon rajoittamista ja markkinoiden jakamista. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei siten ole tehnyt oikeudellista virhettä katsoessaan, että se, että kilpailusääntöjen rikkominen oli selvää, esti joka tapauksessa rule of reason -periaatteen soveltamisen.

134 Näin ollen tämän valitusperusteen toinenkin osa on hylättävä.

Tuottajien kokouksia koskeva lainvastaisuusolettama

135 Monte väittää tämän valitusperusteen kolmannessa osassa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 82 ja 91 kohdassa virheellisesti katsonut, että se, että yrittäjä osallistuu saman alan yritysten kokouksiin, olisi sinänsä lainvastaista. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on siten luonut tuottajien kokouksista, jotka eivät ole koskaan olleet salaisia, mielivaltaisen lainvastaisuusolettaman kokoontumisvapauden, mielipiteen-, keskustelu- ja yhdistymisvapauden vastaisesti.

136 Komission mukaan Monte tulkitsee väärin valituksenalaista tuomiota tässä väitteessään, joka on myös ristiriidassa sen kanssa, mitä kyseisestä tuomiosta ilmenee. Tämä väite on siis jätettävä tutkimatta tai ainakin hylättävä selvästi perusteettomana. Komission mielestä on selvää, ettei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin yhdistä kilpailusääntöjen rikkomista pelkästään kokouksiin osallistumiseen vaan myös näiden kokousten tarkoitukseen eli hintoja ja myyntimääriä koskevien tavoitteiden vahvistamiseen.

137 Tältä osin on huomattava, että sananvapaus sekä oikeus rauhanomaiseen kokoontumis- ja yhdistymisvapauteen, jotka on vahvistettu muun muassa ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi 4.11.1950 tehdyn yleissopimuksen (jäljempänä ihmisoikeussopimus) 10 ja 11 artiklassa, kuuluvat niihin perusoikeuksiin, joita yhteisöjen tuomioistuimen — myös Euroopan yhtenäisasiakirjan johdanto-osassa ja Euroopan unionista tehdyn sopimuksen F artiklan 2 kohdassa (josta on muutettuna tullut EU 6 artiklan 2 kohta) vahvistetun — vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan suojataan yhteisön oikeudessa (ks. vastaavasti em. asia Bosman, tuomion 79 kohta).

138 Valituksenalaisen tuomion 91 kohdasta, johon Monte viittaa, ilmenee kuitenkin nimenomaisesti, että polypropeenin tuottajien säännöllisesti järjestettyjä kokouksia ei ole pidetty sinänsä perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaisina, vaan siltä osin kuin niillä oli kilpailua rajoittava tarkoitus. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut tämän tarkoituksen valituksenalaisen tuomion 83—90 kohdassa mainittujen todisteiden eikä jonkin olettaman perusteella.

139 Tästä seuraa, että tämän valitusperusteen kolmattakaan osaa ei voida hyväksyä.

Mielivaltainen syy-yhteyttä koskeva olettama

140 Monte katsoo tämän valitusperusteen neljännessä osassa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oletti valituksenalaisen tuomion 132—134 kohdassa mielivaltaisesti, että kahden peräkkäisen tapahtuman välillä olisi ollut syy-yhteys. Jotta komission väite olisi mielekäs, kokousten olisi pitänyt johtaa toisenlaiseen yritysten käyttäytymiseen kuin millaista se todennäköisesti olisi ollut ilman kokouksia. Nyt esillä olevassa asiassa yritysten käyttäytymiselle ei ollut vaihtoehtoa, koska kaikille tuottajille oli aiheutunut raskaita ja merkittäviä taloudellisia tappioita, joita niiden olisi pitänyt välttämättä pienentää. Lainvastaisena pidetty käyttäytyminen vastasi siten yritysten pakottavia velvoitteita sekä taloudelliselta että oikeudelliselta ja eettiseltä kannalta. Kun kaikki haaksirikkoutuneet uivat näköpiirissä olevaa maata kohden, se ei ole seurausta sopimuksesta vaan ilmaus luonnollisesta eloonjäämisvietistä. Kilpailusääntöjen tarkoituksena on Monten mielestä säilyttää yritysten vapaus tehdä valintoja ulkopuolisiin velvoitteisiin nähden eikä suhteessa yrityksen omaan toimintaan perustuviin tarpeisiin, joihin kuuluu voiton tavoitteleminen.

141 Komissio toteaa, että Monten mielestä kokousten tarkoituksena piti olla muu kuin vastavuoroisten sitoumusten aikaansaaminen. Tämä valitusperuste on komission mielestä jätettävä tutkimatta, koska sillä pyritään kyseenalaistamaan tosiseikaston määrittäminen. Valitusperuste on joka tapauksessa perusteeton, koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on komission tavoin päätellyt asiakirjatodisteiden perusteella, että kokousten tarkoituksena oli hintojen ja markkinaosuuksien vahvistaminen.

142 On syytä huomata, että siltä osin kuin väitteellä pyritään kyseenalaistamaan valituksenalaisen tuomion 133 kohdasta ilmenevä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi, jonka mukaan taloudellisella kokonaistilanteella ei voitu selittää eri tuottajien antamien hintoja koskevien ohjeiden yhtäpitävyyttä keskenään eikä myöskään niiden yhtäpitävyyttä tuottajien kokouksissa vahvis-

tettujen hintatavoitteiden kanssa, väite koskee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen suorittamaa todistusaineiston arviointia, eikä yhteisöjen tuomioistuin voi tutkia sitä valituksen yhteydessä.

143 Siltä osin kuin Monte arvostelee valituksenalaista tuomiota sillä perusteella, ettei siinä ole otettu huomioon taloudellista pakkoa, jonka vuoksi polypropeenipäätöksen kohteena olevat yritykset joutuivat käyttäytymään tavalla, josta niistä arvostellaan, on todettava, että vaikka ei voida pitää poissuljettuna, että tällaisen pakottavan tilanteen perusteella hyväksyttäisiin käyttäytyminen, jolla muutoin rikottaisiin perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa, tällainen tilanne ei voi missään oloissa johtua pelkästä tarpeesta välttää taloudellista tappiota.

144 Näin ollen myöskään valitusperusteen neljättä osaa ei voida hyväksyä.

Tulkinta, jonka nojalla käyttäytymistä voidaan pitää perusteltuna

145 Monte korostaa tämän valitusperusteen viidennessä osassa valituksenalaisen tuomion 232 ja 233 kohtaan viitaten, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on loukannut periaatetta, jonka mukaan silloin, kun on epäselvää, kumpaa kahdesta mahdollisesta käyttäytymistä koskevasta tulkinnasta olisi pidettävä oikeana, on hyväksyttävä se, jolla käyttäytymistä voidaan pitää perusteltuna. Jos samansuuntainen käyttäytyminen voidaan tulkita muuksi kuin menettelytapojen yhdenmukaistamiseksi, tuomioistuin ei voi enää olettaa, että se perustuisi pikemminkin kilpailua rajoittavaan sopimukseen kuin johonkin muuhun syyhyn. Monte viittaa asiassa 395/87, Tournier, 13.7.1989 annettuun tuomioon (Kok. 1989, s. 2521). Nyt esillä olevassa asiassa on sen mukaan tavanomaista, että yritysten aloitteet ovat tapahtuneet jokseenkin samanaikaisesti, kun kyse on teolliseen käyttöön tarkoitetun puolivalmisteen markkinoilla vallitsevasta käytännöstä. Monten mukaan kyse on asiakaskunnasta, jonka on hyvissä ajoin etukäteen suunniteltava tarvittavat toimitukset ja tehtävä ostopäätöksensä. Tämänkaltaisilla markkinoilla yrityksillä on tapana ilmoittaa hinnat säännöllisesti ennalta vahvistetuksi ajaksi. Monte huomauttaa, että se, että kaikki muut tuottajat ovat hintamuutosta koskevan ilmoituksen jälkeen ilmoittaneet seuraa-

vina päivinä omat hintansa, vastaa kyseisiä käyttäjien vaatimuksia ja alan käytäntöä. Lisäksi on yleinen käytäntö, että yksi tai useampi suuri yritys toimii "price leaderinä" ja edeltää muita hintojen vahvistamisessa. Tämä poistaa Monten mielestä kaikki yhdenmukaistettua menettelytapaa koskevat epäilyt. Hinnankorotusten laajuuden osalta Monte toteaa, että suunnitellut korotukset olivat enemmän tai vähemmän samanlaisia, koska niiden oli vastattava markkinoiden todellisuutta.

146 Komission mukaan 232 ja 233 kohtaan tehdystä viittauksesta huolimatta mikään osa tuomiosta ei voi olla väitetyllä tavalla lainvastainen, koska komissio ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin eivät ole kumpikaan missään vaiheessa pitäneet Monten käyttäytymistä koskevaa tulkintaa epäselvänä. Tämä valitusperuste on siten jätettävä tutkimatta, koska se ei liity mitenkään valituksenalaiseen tuomioon. Komissio viittaa tältä osin asiassa C-354/92 P, Eppe vastaan komissio, 22.12.1993 annettuun tuomioon (Kok. 1993, s. I-7027) sekä asiassa C-244/92 P, Kupka-Floridi vastaan talous- ja sosiaalikomitea, 26.4.1993 annettuun määräykseen (Kok. 1993, s. I-2041) ja asiassa C-338/93 P, De Hoe vastaan komissio, 7.3.1994 annettuun määräykseen (Kok. 1994, s. I-819), joista ilmenee, että EY:n tuomioistuimen perussäännön 51 artiklan ja yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 112 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaisesti valituksessa on esitettävä täsmällisiä oikeudellisia väitteitä valituksenalaisen tuomion jostakin tietystä seikasta. Valitus, jossa ainoastaan toistetaan jo ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa esitetyt väitteet eikä esitetä vaatimusten tueksi oikeudellisia perusteluja, ei täytä tätä vaatimusta. Sellainen valitus vastaa pelkkää kanteen uudelleen tarkastelua koskevaa vaatimusta, jonka käsitteleminen ei kuulu yhteisöjen tuomioistuimen toimivaltaan ja joka on jätettävä tutkimatta yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 119 artiklassa tarkoitetulla tavalla. Komission mukaan tähän ryhmään kuuluvat pelkkä viittaus jo ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa esitettyihin väitteisiin ja perusteluihin tai pelkkä väite siitä, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi voinut ratkaista asian toisin.

147 Tältä osin on todettava ensinnäkin, että oikeuskäytäntö, johon Monte vetoaa, koskee tilannetta, jossa useiden yritysten markkinakäyttäytyminen on samansuuntaista ja jossa on arvioitava, johtuuko ilmiö näiden yritysten välisestä yhteistoiminnasta vai voidaanko se selittää muilla tekijöillä. Sillä ei siten ole merkitystä nyt esillä olevassa asiassa, koska komissio on ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mukaan esittänyt riittävää selvitystä siitä, että kysymys oli yhteistoiminnasta, jolla oli kilpailua rajoittava tarkoitus.

148 Toisaalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi perustellusti valituksenalaisen tuomion 135 kohdassa, että kysymys ei voinut olla myöskään min-

käänlaisesta tuottajan "price leadership" -asemasta, koska tämä tuottaja oli osallistunut yhdessä muiden kanssa hintojen yhdenmukaistamiseen.

149 Edellä esitetystä seuraa, että tämän valitusperusteen viides osa on niin ikään hylättävä.

Tappiolla tuottamaan joutuvien yritysten välinen lojaalisuusvelvoite

150 Monte arvostelee tämän valitusperusteen kuudennessa osassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se ei ole hyväksynyt väitettä, jonka mukaan lojaalisuusvelvoite edellytti, että yritykset pyrkivät pienentämään tappioitaan ja välttämään saalistushinnoittelua. Valituksenalaisen tuomion 295 kohdassa esitetty kanta, jonka mukaan myynti alle omakustannushinnan voi olla yksi vilpillisen kilpailun muoto, jos sillä pyritään vahvistamaan yrityksen kilpailuasemaa sen kilpailijoiden vahingoksi, mutta ei siinä tapauksessa, että se perustuu kysynnän ja tarjonnan lakeihin, ei sovellu Monten mielestä nyt esillä olevaan asiaan. Yritykset arvostelivat toisiaan siitä, että asiakkaiden hankkimiseksi ja kilpailijoiden pakottamiseksi poistumaan markkinoilta ne myivät tarpeettoman paljon alle omakustannushinnan. Hinnankorotuksilla pyrittiin vähentämään tappioita ja välttämään erittäin lainvastaista saalistushinnoittelua. Monte ei ole mielestään missään vaiheessa todennut, että kyse oli edes sellaisesta yritysten välisestä yhteistoimintajärjestelystä, jonka ainoana tarkoituksena olisi ollut vilpillisen kilpailun välttäminen. Sitä vastoin Monte oli aina väittänyt, ettei taloudellisen kokonaistilanteen aiheuttama määrätty käyttäytyminen ollut eikä voinut olla menettelytapojen yhdenmukaistamisen seurausta, koska se oli ainoa oikeudellisesti ja taloudellisesti mahdollinen käyttäytymistapa.

151 Komission mukaan Monte on ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa väittänyt, että yritysten välinen sopimus siitä, että hinnat eivät alita omakustannushintoja, ei ole perustamissopimuksen 85 artiklan vastainen, koska sillä pyritään estämään yksi vilpillisen kilpailun muoto. Tämä kanta on tosin ilmaistu epäselvästi, mutta sen esittämistä ei voida kiistää, ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on vastannut siihen tuomionsa 295 kohdassa. Monte arvostelee valituksessaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta ainoastaan siitä, että se on pitänyt yhteistoimintajärjestelyä tietyn sisältöisenä pikemminkin kuin min-

kään muun sisältöisenä, ja väittää, että yritykset myivät tarpeettoman paljon alle omakustannushinnan siten, että ne olivat sopineet myyvänsä alempaan hintaan ja joka tapauksessa omakustannushintaa alempaan hintaan. Tämä väite on komission mielestä jätettävä tutkimatta, koska sillä pyritään yhtäältä tosiseikkojen uudelleenarviointiin ja toisaalta muuttamaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käsiteltävänä olleen riidan kohdetta yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 113 artiklan 2 kohdan vastaisesti. Monte ei ole ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa puhunut myynnistä vielä alhaisempaan hintatasoon kuin oli välttämätöntä. Tämä valitusperuste on joka tapauksessa komission mielestä perusteeton, koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tietoisesti katsonut, että ainoa omakustannushintaa alempaan hintaan tapahtuva myynti, jota voidaan pitää vilpillisenä kilpailuna, on määräävässä asemassa olevan yrityksen harjoittama myynti jäljellä olevan kilpailun poistamiseksi markkinoilta.

152 Tältä osin riittää, kun todetaan, että tämä väite, jonka mukaan kyseiset yritykset myivät vielä kysynnän ja tarjonnan lakeihin perustuvaa hintatasoa alempaan hintaan, on jätettävä tutkimatta sekä sen vuoksi, että sillä pyritään kyseenalaistamaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen määrittämä tosiseikasto, että sen vuoksi, että se on uusi peruste, jolla muutetaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käsiteltävänä olleen riidan kohdetta yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 113 artiklan 2 kohdan vastaisesti.

Perustamissopimuksen 85 artiklan soveltaminen syrjivällä tavalla yksinomaan käyttäjiä suosien

153 Monte katsoo tämän valitusperusteen seitsemännessä osassa tuomion 132 ja 237 kohtaan viitaten, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on soveltanut perustamissopimuksen 85 artiklaa syrjivällä tavalla yksinomaan käyttäjiä suosien, vaikka tuottajien toimintavapautta rajoitti niiden asema määräävää markkina-asemaansa väärinkäyttäneiden öljyntuottajien ja sopimusoikeudellisesti vahvemmassa asemassa olleiden asiakkaiden välissä. Tältä osin Monte kiistää, että lievästä hinnankorotuksesta ilmoittaminen sellaiselle, jolla on markkinat hallussaan ja joka jo tietää voivansa vastustaa tätä korotusta, merkitsisi vakavaa kilpailun vääristymistä. Monten mielestä kyse olisi sellaisen kilpailun suojaamisesta, jolla pyritään turvaamaan pelkästään käyttäjäteollisuuden etuja muiden

vahingoksi. Tällainen perustamissopimuksen 85 artiklan tulkinta olisi EY:n perustamissopimuksen 2 artiklan (josta on muutettuna tullut EY 2 artikla) vastainen. Monten mukaan tässä artiklassa yhteisön tehtäväksi on annettu taloudellisen toiminnan sopusointuisen kehityksen, jatkuvan ja tasapainoisen kasvun ja lisääntyvän vakauden edistäminen. Olisi sitä paitsi lain tarkoituksen vastaista pitää öljyn hinnan korotukseen perustuvaa tilannetta tavanomaisena kysynnän ja tarjonnan kohtaamisena, kun seuraukset ovat koskeneet ainoastaan polypropeenin tuottajia. Lisäksi olisi perustamissopimuksen 2 artiklan vastaista estää taloudellista sektoria reagoimasta toisen sektorin valta-asemaa vastaan.

154 Komissio huomauttaa aineellisena perusteena, mikäli tämän väitteen yleisluonteinen muotoilu ei yksin ole riittävä peruste sen tutkimatta jättämiselle, että perustamissopimuksen 85 artikla soveltuu yrityksiin, jotka sopivat kilpailua rajoittavista yhteistoimintajärjestelyistä, ja että jos nämä järjestelyt koskevat myyntiä, ostajat hyötyvät siitä. Komissio ei ymmärrä, mistä syrjintä muodostuisi. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on joka tapauksessa perustellusti katsonut, että tilanne "ostajan markkinoilla" ei vapauttanut velvollisuudesta noudattaa perustamissopimuksen 85 artiklaa.

155 Tältä osin riittää, kun todetaan yhtäältä, kuten komissio on perustellusti katsonut, että päätös kilpailua rajoittavista myyjien välisistä yhteistoimintajärjestelyistä voi hyödyttää ostajia ilman, että se johtaisi minkäänlaiseen syrjintään. Toisaalta perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan soveltamista tällaisiin järjestelyihin ei estä pelkästään se, että ostajilla on edullinen asema markkinoilla.

156 Näin ollen myöskään tämän valitusperusteen seitsemättä osaa ei voida hyväksyä.

Taloudellisten realiteettien huomiotta jättäminen

157 Monte väittää tämän valitusperusteen kahdeksannessa osassa valituksenalaisen tuomion 143, 199 ja 200 kohtaan viitaten, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole ottanut huomioon taloudellisia realiteetteja hyväksyessään "tarjonnan keinotekoista vähentämistä ja kiintiöjärjestelmän käyttöönottamista" koskevan väitteen. Monte huomauttaa, että yritysten tuotannon määrä oli 60 prosenttia niiden kapasiteetista, että tuotanto oli tappiollista ja etteivät ne voineet myydä enemmän lisäämättä tappioiden määrää. Tuottajien piti hyväksyä ostajien asettamat edellytykset. Kiintiöjärjestelmän olemassaolo nyt esillä olevassa asiassa merkitsee Monten mielestä paitsi kilpailusääntöjen rikkomista, jota ei ole näytetty toteen, myös niiden rikkomista tavalla, joka on mahdoton toteuttaa, koska myyntikiintiön rajoittaminen on mahdollista vain yritykselle, joka voi vapaasti päättää tuotantonsa tasosta. Tämä tilanne ei voi toteutua silloin, kun kiintiön nostaminen merkitsee tappioiden lisääntymistä siten, että hintoja alennetaan myöhemmin, kun taas kiintiön alentaminen ei merkitsisi hintojen nostamista vaan ainoastaan tuotantolaitosten vähäisestä käytöstä aiheutuvaa tappioiden lisääntymistä.

158 Komissio toteaa, että Monte esittää asiallisesti samat väitteet kuin tämän valitusperusteen neljännessä osassa. Nämä väitteet on sen mielestä jätettävä tutkimatta, koska niillä pyritään kyseenalaistamaan tosiseikaston määrittäminen. Toisaalta ne eivät ole myöskään perusteltuja, koska Monten osallistuminen yhteistoimintajärjestelyyn perustuu asiakirjanäyttöön.

159 On todettava, että tämä toisen valitusperusteen osa sisältää asiallisesti samat väitteet kuin ensimmäisen ja neljännen osan yhteydessä tutkitut väitteet. Näin ollen se on jätettävä samoilla perusteilla tutkimatta.

Kilpailusääntöjen rikkomiseen liittyvien uusien seikkojen esiintuominen: yhteisymmärrys ja kilpailua rajoittava tarkoitus

160 Monte viittaa tämän valitusperusteen yhdeksännessä osassa valituksenalaisen tuomion 150, 201, 230 ja 264 kohtaan ja väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on vahvistaessaan komission väitteen tuonut esiin uusia rikkomiseen liittyviä seikkoja, kuten "yhteisymmärryksen" ja "scopo anticoncorrenziale" (kilpailua rajoittava tavoite). Yhteisymmärrys on Monten mielestä merkityksetön seikka, jos se ei perustu sopimukseen tai yhdenmukaistettuun menettelytapaan. "Kilpailua rajoittavan tavoitteen" osalta Monte katsoo, että tämä mahdollisuus johtaisi seuraamusten määräämiseen sinänsä laillisesta toiminnasta, jolla ei ole ollut yhtäkään kiellettyä vaikutusta mutta jolla on kenties ollut "kilpailua rajoittavia" tavoitteita. Tämä johtaisi siihen, että pelkistä aikomuksista määrättäisiin seuraamuksia. Koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole todennut kilpailua rajoittavaa tarkoitusta tai vaikutusta, se on ottanut käyttöön kolmannen edellytyksen, jolla voidaan soveltaa perustamissopimuksen 85 artiklaa, eli kilpailua rajoittavan tavoitteen.

161 Komission mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tarkoitti "yhteisymmärryksellä" viittausta perustavanlaatuiseen seikkaan, jonka nojalla voidaan todeta perustamissopimuksen 85 artiklassa tarkoitetun sopimuksen olemassaolo. "Kilpailua rajoittavan tavoitteen" osalta valituksenalaisen tuomion italiankielisessä versiossa käytetään vaihtoehtoista termiä (scopo) kuvaamaan tarkoitusta estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua. "Scopo" on siten "tarkoituksen" vastine. Tämän vuoksi valitusperuste on komission mielestä perusteeton.

162 "Yhteisymmärryksen" osalta on huomattava, että kuten valituksenalaisesta tuomiosta selvästi ilmenee, ilmausta on käytetty kuvaamaan käyttäytymistä, joka voidaan oikeudellisesti luonnehtia perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan tarkoitetuksi sopimukseksi. Valituksenalaisen tuomion 230 kohdassa mieleen palautetun yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan tällainen sopimus on yritysten yhteisen tahdon ilmaus, joka koskee määrätynlaista käyttäytymistä markkinoilla (ks. mm. em. asia ACF Chemiefarma v. komissio, tuomion 112 kohta ja em. asia Van Landewyck ym. v. komissio, tuomion 86 kohta). Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole suinkaan luonut uusia kilpailusääntöjen rikkomisen muotoja, vaan käyttänyt tietoisesti ilmaisua "yhteisymmärrys" kuvaamaan käyttäytymistä, jota voidaan pitää sopimuksena.

163 Ilmaisua "scopo anticoncorrenziale" on käytetty valistuksenalaisen tuomion 264 kohdassa "kilpailua rajoittavan tarkoituksen" synonyyminä, mikä vastaa perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan mukaista tarkoituksen käsitettä, sellaisena kuin se on verrattaessa kyseisen määräyksen eri kieliversioita, kuten tanskankielistä (formål), saksankielistä (bezwecken), suomenkielistä (tarkoituksena), iirinkielistä (gcuspóir), hollanninkielistä (strekken), portugalinkielistä (objectivo) ja ruotsinkielistä (syfte) versiota.

164 Näin ollen tämä väite on hylättävä.

Ammattijulkaisuissa esitettyjen tietojen pitäminen virheellisesti salaisina

165 Monte väittää tämän valitusperusteen kymmenennessä osassa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 175—177 kohdassa pitänyt virheellisesti salaisina joitakin muun muassa tuotantoa koskevia tietoja, jotka on esitetty yleisesti ammattijulkaisuissa. Kuka tahansa olisi voinut tutustua näihin "salaisuuksiin". Komission olisi pitänyt näyttää toteen, että tiedot oli hankittu epävirallisesti ennen niiden julkaisemista lehdistössä, ja selittää, että näiden tietojen saaminen aiheutti kilpailun vääristymistä, mitä komissio ei ollut tehnyt.

166 Komissio korostaa, että tämä valitusperuste on jätettävä useista syistä tutkimatta. Tietoja, joihin Monte vetoaa, tai valituksenalaisen tuomion osaa, johon sen arvostelu kohdistuu, ei voida yksilöidä, koska 175—177 kohdan mainitseminen ei ole tältä osin riittävää. Lisäksi valitusperusteessa pyritään tuomaan esiin tosiseikkoja koskevia kysymyksiä, joita ei näytettäisi tuodun esiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa. Monte pyrkii siten muuttamaan riidan kohdetta yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 113 artiklan 2 kohdan vastaisesti.

167 Koska tämä valitusperuste koskee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen määrittämää tosiseikastoa, se on jätettävä tutkimatta.

Vaikutus jäsenvaltioiden väliseen kauppaan

168 Monte huomauttaa tämän valitusperusteen 11. osassa valituksenalaisen tuomion 253 ja 254 kohtaan viitaten, että jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ei ole ollut minkäänlaista vaikutusta, koska yritys ei voi tehdä enempää kuin jatkaa tappiollista myyntiä kuuden vuoden ajan pysyäkseen markkinoilla. Jos Monte olisi lopettanut toimintansa, kauppavirrat olisivat muuttuneet, mutta siitä ei olisi ollut mitään hyötyä.

169 Komission mukaan tämä valitusperusteen osa ei sisällä yhtäkään väitettä, jolla voitaisiin kyseenalaistaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen perusteluja. Siinä yritetään väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen olisi pitänyt ratkaista asia toisin. Tämä valitusperuste on siten jätettävä tutkimatta edellä mainitussa asiassa Eppe vastaan komissio annetun tuomion sekä edellä mainituissa asioissa Kupka-Floridi vastaan talous- ja sosiaalikomitea ja De Hoe vastaan komissio annettujen määräysten mukaisesti.

170 Tältä osin on todettava, että tämä väite perustuu siihen, että käsite vaikutuksesta jäsenvaltioiden väliseen kauppaan on ymmärretty väärin. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan tämä edellytys täyttyy, kun oikeudellisten seikkojen ja tosiseikkojen perusteella voidaan arvioida riittävän suurella todennäköisyydellä, että todettu yhteistoimintajärjestely voi tosiasiallisesti tai mahdollisesti vaikuttaa suoraan tai välillisesti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan (ks. vastaavasti mm. asia 99/79, Lancôme, tuomio 10.7.1980, Kok. 1980, s. 2511, 23 kohta).

171 Tästä seuraa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole tehnyt oikeudellista virhettä, joten myös tämä viimeksi käsitelty väite on hylättävä. Näin ollen toinen valitusperuste on hylättävä kokonaisuudessaan.

Yhteisön oikeuden rikkominen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arvioitavaksi saatettua tosiseikastoa määritettäessä

172 Monte väittää kolmannessa valitusperusteessaan valituksenalaisen tuomion 82, 86, 89, 129, 144, 146 ja 149 kohtaan viitaten, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tosiseikastoa määrittäessään kääntänyt todistustaakan, loukannut syyttömyysolettamaan ja syyllisyyden yrityskohtaisuuden periaatteita, yhdistänyt Monteen olemattomia tunnustuksia, todennut ilman näyttöä, että tuottajat olisivat hyväksyneet yhteisen suunnitelman, ja hylännyt virheellisesti väitteen siitä, että "punaisten prikaatien" harjoittama terrorismi on yhtenä tekijänä vaikuttanut määräävästi Monten käyttäytymiseen.

173 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on Monten mukaan perusteettomasti todennut, että Monte ei olisi kiistänyt osallistuneensa tuottajien säännöllisesti järjestettyihin kokouksiin ja että sen oli siten katsottava osallistuneen kaikkiin kokouksiin. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on niin ikään virheellisesti todennut tämän lisäksi, että Monten olisi esitettävä muu selitys niiden kokousten sisällöstä, joihin se oli osallistunut. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on siten kääntänyt todistustaakan ja ottanut käyttöön syyllisyysolettaman, koska kokoukseen osallistuminen merkitsee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle liittymistä kaikkiin siellä toteutetuiksi oletettuihin aloitteisiin. Näin ollen syytetyn olisi näytettävä syyttömyytensä toteen. Monte huomauttaa lisäksi tältä osin, että kaikkien sivistysvaltioiden oikeusjärjestyksille yhteisen periaatteen mukaan tuomioistuin ei voi käyttää oletettua tunnustusta valitakseen siitä ainoastaan syytettä puoltavat seikat. Olisi lainvastaista ainoastaan arvioida näiden kokousten olemassaoloa ja todeta niiden sisältö sellaiseksi, jonka Monte on aina kiistänyt. Monte on sitä vastoin näyttänyt toteen, että "account leadership" -järjestelmä ei toiminut, mitä siihen itseensä tulee, useimpien sen väitetyllä tavalla suosimien asiakkaiden osalta, eikä komissio ole kyennyt näyttämään, että järjestelmää olisi sovellettu muihin asiakkaisiin. Monte huomauttaa lisäksi esittäneensä selvitystä siitä, että sen hintojen muutokset olivat riippumattomia sekä sen taulukkohinnoista että väitetyistä tavoitehinnoista tai ammattijulkaisuissa ilmoitetuista hinnoista. Monte toteaa vielä, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin arvostelee sitä siitä, ettei se ole esittänyt työntekijöidensä laatimia kokouspöytäkirjoja, ilman vähäisintäkään näyttöä niiden olemassaolosta.

174 Komission mukaan sen jälkeen, kun Monten osallistuminen kokouksiin oli näytetty toteen ja käytettävissä oli ICI:n tiloista löydettyjä kokouspöytäkirjoja,

Monten oli esitettävä muu selitys kyseisten kokousten sisällöstä. Kyse on alkeellisten todistustaakkasääntöjen soveltamisesta. Monten työntekijöiden laatimien kokouspöytäkirjojen osalta komissio toteaa, ettei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ole vahvistanut niiden olemassaoloa vaan maininnut ne esimerkkeinä selvityksistä, joihin Monten olisi pitänyt vedota perustellakseen kokouksiin osallistumisensa. Komissio toteaa myös, että Monte näyttää haluavan vakuuttaa, ettei se olisi osallistunut mihinkään, edes lailliseen yhteistoimintajärjestelyyn, vaikka tämä osallistuminen ilmenee asiakirjaselvityksistä. "Account leadership" -järjestelmän osalta komissio katsoo ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen todenneen aivan oikein käytettävissä olleiden asiakirjaselvitysten perusteella, että Monte oli osallistunut kokouksiin. Komission mukaan Monte unohtaa sen, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päätelmä koskee sopimuksen olemassaoloa eikä sen täytäntöönpanoa ja että toteamus perustuu useisiin todisteisiin. Komissio huomauttaa lisäksi, että sopimuksen mahdollinen epäonnistuminen käytännössä ei olisi kuitenkaan riittänyt tekemään tyhjäksi sen olemassaolosta esitettyjä muita todisteita. Tämä valitusperuste on siten komission mielestä perusteeton.

175 Tältä osin on aluksi katsottava, että syyttömyysolettaman periaate, sellaisena kuin se ilmenee muun muassa ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 2 kohdasta, on yksi niistä perusoikeuksista, joita yhteisöjen tuomioistuimen — tämän tuomion 137 kohdassa todetun ja myös Euroopan yhtenäisasiakirjan johdanto-osassa ja Euroopan unionista tehdyn sopimuksen F artiklan 2 kohdassa vahvistetun — vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan suojataan yhteisön oikeudessa.

176 Lisäksi on katsottava, että kun otetaan huomioon kyseisten rikkomisten luonne sekä niihin liittyvien seuraamusten luonne ja ankaruus, syyttömyysolettaman periaate soveltuu yrityksiä koskevien kilpailusääntöjen rikkomiseen liittyviin menettelyihin, jotka voivat johtaa sakkojen tai uhkasakkojen määräämiseen (ks. vastaavasti mm. asia Öztürk, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 21.2.1984, A-sarja, nro 73 ja asia Lutz, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 25.8.1987, A-sarja, nro 123-A).

177 Monten väitteiden asiasisällön osalta on ensinnäkin todettava, että Monte ei ole kiistänyt ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa osallistuneensa polypropeenipäätöksessä mainittuihin kokouksiin, vaan se on väittänyt, ettei kokouksilla ollut kyseisessä päätöksessä kuvattua luonnetta ja sisältöä.

178 Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on voinut perustellusti katsoa Monten väitteitä vääristämättä, että Monte ei kiistänyt osallistuneensa todellisuudessa kyseisiin kokouksiin.

179 Toiseksi on huomattava, että kun kysymys on kilpailusääntöjen rikkomista koskevasta oikeudenkäynnistä, komission on esitettävä selvitys niistä kilpailusääntöjen rikkomisista, jotka se on katsonut tapahtuneeksi, ja oikeudellisesti riittävä näyttö kilpailusääntöjen rikkomisen muodostavista seikoista (em. asia Baustahlgewebe, tuomion 58 kohta).

180 Toisin kuin Monte väittää, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole perustanut ratkaisuaan minkäänlaisiin olettamiin todetessaan kyseisten kokousten rajoittaneen kilpailua, vaan se on nojautunut valituksenalaisen tuomion 83—85 kohdassa mainittuihin todisteisiin. Sen näitä todisteita koskevaa arviointia ei voida kyseenalaistaa valituksen yhteydessä.

181 Koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut, että komissio oli esittänyt riittävää näyttöä siitä, että Monte oli osallistunut yritysten välisiin selvästi kilpailua rajoittaviin kokouksiin, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on voinut perustellusti katsoa, että Monten oli esitettävä muu selitys näiden kokousten sisällöstä. Tästä seuraa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole perusteettomasti kääntänyt todistustaakkaa eikä loukannut syyttömyysolettaman periaatetta.

182 Kuten komissio on perustellusti tuonut esiin, valituksenalaisen tuomion 86 kohdassa olevaa mainintaa Monten työntekijöiden kokousten aikana tekemistä muistiinpanoista on pidettävä pelkkänä esimerkkinä niistä todisteista, joita Monte olisi voinut esittää kokousten luonnetta ja tarkoitusta koskevien väitteidensä tueksi, minkä vuoksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole esittänyt minkäänlaista olettamaa näiden muistiinpanojen olemassaolosta.

183 Kolmanneksi, siltä osin kuin Monte pyrkii kiistämään valituksenalaisen tuomion 145—148 kohdassa olevat toteamukset, jotka koskevat sen osallistumista "account leadership" -järjestelmään ja sen ainakin osittaiseen täytäntöönpanoon, väite koskee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointia sille esitetystä todistusaineistosta, eikä sitä voida siten tutkia valituksen yhteydessä.

184 Neljänneksi, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on perustellusti katsonut, että "punaisten prikaatien" Monteen kohdistamasta kiristyksestä esitetty väite on jätettävä tutkimatta yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 42 artiklan 2 kohdan nojalla ensimmäisen kerran vastauskirjelmässä esitettynä uutena perusteena. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin onkin todennut, että tämä peruste koski tosiseikkaa, joka ei ollut ilmennyt oikeudenkäynnin aikana, vaan jo vuonna 1981 eli paljon ennen sen alkamista.

Vanhentuminen

185 Monte väittää valituksenalaisen tuomion 236, 237 ja 336 kohtaan viitaten, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on rikkonut asetuksen N:o 2988/74 1 artiklan 1 kohtaa vanhentumisajan sekä vanhentumisen kannalta merkityksellisen käyttäytymisen jatkumista koskevan todistustaakan osalta. Kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen julkisasiamieheksi nimeämä tuomari Vesterdorf myönsi, käyttäytymisen jatkumisesta vuosien 1977 ja 1983 välillä ei ollut todisteita. Tämä merkitsee Monten mielestä sitä, että viiden vuoden vanhentumisaika on kulunut umpeen ennen vaatimuksen esittämistä. Vanhentumista eivät voi keskeyttää muille yrityksille osoitetut toimet, koska tältä osin ei ole näytetty toteen osallisuutta kilpailusääntöjen rikkomiseen. Tämä osallisuus rikkomiseen ei voi muodostua pelkästä kokouksiin osallistumisesta.

186 Monte toteaa vastauskirjelmässään lisäksi, että voidakseen hylätä vanhentumista koskevan väitteen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen olisi pitänyt kyseisen asetuksen nojalla perustella hylkääminen rikkomisen jatkumisella ja Monten osallistumisella tähän jatkuneeseen toimintaan. Valituksenalaisen tuomion

valossa ainoa yhteinen piirre ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen lainvastaisiksi katsomilla käyttäytymistavoilla on yhden ainoan taloudellisen päämäärän tavoitteleminen eli normaalin hintakehityksen vääristäminen polypropeenimarkkinoilla, mikä puolestaan olisi jatkuvaa käyttäytymistä. Tämän vuoksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on Monten mukaan pitänyt ainoana menettelytapoja yhdistävänä tekijänä "normaalin hintakehityksen vääristämistä". Monte huomauttaa, että markkinoita, joilla on jo kuvatut ominaispiirteet, ei voida pitää "normaaleina", joten pyrkimykset tappioiden vähentämiseen eivät voi merkitä ainoaa yritysten käyttäytymistä yhdistävää tekijää. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole myöskään vedonnut yhteenkään selvitykseen, jonka perusteella Monten käyttäytymistä voitaisiin pitää jatkuvana tai jatkuneena. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen olisi pitänyt täsmentää, kuinka moneen kokoukseen se katsoi Monten osallistuneen ja miten pitkän ajan kuluessa. Ilman tällaisia täsmennyksiä useiden jatkuvien tai jatkuneiden rikkomisten osalta säädetyn vanhentumisajan soveltamiselle ei olisi perusteita.

187 Komissio katsoo, että valitusperuste on jätettävä useasta syystä tutkimatta. Ensinnäkin on mahdotonta ymmärtää Monten päättelyä ja valituksenalaisesta tuomiosta esittämää arvostelua. Vaikka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on pitänyt tosiseikkoja yhtenä kilpailusääntöjen rikkomisena korostaen yritysten eri menettelytapojen välistä yhteyttä, tässä valitusperusteessa on kysymys käyttäytymisen jatkumista koskevan todistustaakan kääntämisestä, minkä jälkeen siinä on viitattu julkisasiamiehen ratkaisuehdotukseen ja lopuksi todettu, että muille yrityksille osoitetut toimet eivät voi mitenkään keskeyttää vanhentumista. Komissio huomauttaa tältä osin, että viittauksiin nojautuvia perusteluja ei voida ottaa tutkittavaksi. Toisaalta siltä osin valitusperuste koskee tosiseikaston määrittämistä yhdeksi kilpailusääntöjen rikkomiseksi, kyse on tosiseikkaa koskevasta kysymyksestä, jonka tutkiminen ei kuulu valituksen osalta yhteisöjen tuomioistuimen toimivaltaan.

188 Komission mukaan Monte on ensimmäistä kertaa vastauskirjelmässään väittänyt, että sulkeakseen pois vanhentumisen mahdollisuuden ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen olisi pitänyt vedota "käyttäytymisen jatkumiseen". Komissio luottaa yhteisöjen tuomioistuimen harkintaan näiden väitteiden tutkittavaksi ottamisen osalta.

189 Tältä osin on ensinnäkin todettava, toisin kuin Monte väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 202 kohdassa katsonut komission esittäneen riittävää selvitystä kaikista niistä Montea vastaan todetuista

tosiseikoista, jotka ilmenevät riidanalaisesta päätöksestä. Valituksenalaisesta tuomiosta ei ilmene, että Monten syyksi luettu toiminta olisi minään ajankohtana keskeytynyt.

190 Yhteisöjen tuomioistuimen tehtävänä ei ole valitusta käsitellessään tutkia, onko tämä tosiseikaston arviointi oikea.

191 Tämän jälkeen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi valituksenalaisen tuomion 230, 231 ja 235 kohdassa, että Monte oli osallistunut vuoden 1977 ja syyskuun 1983 välisenä aikana sopimuksiksi ja yhdenmukaistetuiksi menettelytavoiksi määriteltyyn toimintaan ja että sopimuksilla oli vaikutuksia marraskuuhun 1983 asti. Se katsoi 236 ja 237 kohdassa, että nämä sopimukset ja yhdenmukaistetut menettelytavat olivat niiden samanlaisen tarkoituksen perusteella osa säännöllisesti järjestettyjen kokousten sekä hintatavoitteiden ja kiintiöiden vahvistamista koskevia järjestelmiä ja että nämä järjestelmät olivat puolestaan osa niitä toimenpiteitä, joita kyseiset yritykset toteuttivat pyrkiessään yhteen ainoaan taloudelliseen päämäärään eli normaalin hintakehityksen vääristämiseen. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi, että olisi keinotekoista jakaa tämä jatkuva käyttäytyminen, jolla oli yksi ainoa päämäärä, pitämällä sitä useina erillisinä kilpailusääntöjen rikkomisina, kun kyseessä oli sitä vastoin sekä sopimuksina että yhdenmukaistettuina menettelytapoina asteittain ilmennyt yksi kilpailusääntöjen rikkominen.

192 Ainoa Monten tältä osin esittämä kritiikki kohdistuu siihen, että kaikille kyseisten yritysten pyrkimyksille yhteisellä taloudellisella päämäärällä, jota ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kuvaa "normaalin hintakehityksen vääristämiseksi", ei ollut kohdetta polypropeenimarkkinoilla, joita ei voitu pitää normaaleina.

193 Väitettä ei voida hyväksyä, koska ilmaisulla "normaali hintakehitys" on ymmärrettävä tarkoitettavan hintojen muutosta, joka olisi tapahtunut, jos yritysten kilpailua rajoittavaa toimintaa ei olisi ollut. Se, että polypropeenimarkkinoilla oli kyseisenä ajankohtana epätasapainoinen tilanne, jota ei voida pitää normaalina, on siten merkityksetöntä.

194 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 331 kohdassa, että Monte oli osallistunut yhteen jatkuneeseen kilpailusääntöjen rikkomiseen (italiankielisessä versiossa, oikeudenkäyntikielellä, un'infrazione unica e continuata) siitä lähtien, kun vuoden 1977 puolivälissä sovittiin vähittäishinnoista, marraskuuhun 1983 asti.

195 Tältä osin riittää, kun todetaan, että vaikka jatkuvalla rikkomisella on eri jäsenvaltioiden oikeusjärjestyksissä jossain määrin eri sisältö, käsite liittyy joka tapauksessa useisiin lainvastaisiin menettelytapoihin tai yhden rikkomisen useisiin täytäntöönpanotoimiin, joille on yhteistä sama subjektiivinen elementti.

196 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on siten voinut perustellusti katsoa, että järjestelmiin kuuluva toiminta, jolla on yksi päämäärä, merkitsee perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan määräysten jatkunutta rikkomista, minkä vuoksi asetuksen N:o 2988/74 1 artiklassa säädetty viiden vuoden vanhentumisaika saattoi alkaa kulua vasta rikkomisen päättymispäivänä eli ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toteamusten mukaan marraskuussa 1983.

197 Ilman, että olisi tarpeen tutkia väitteitä vanhentumisajan keskeyttävistä toimista, on tämän vuoksi todettava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole tehnyt oikeudellista virhettä katsoessaan, ettei Monte voinut vedota sakon vanhentumiseen.

198 Siten myös neljäs valitusperuste on hylättävä.

Sakon suuruuden määrittäminen

199 Viidennessä valitusperusteessaan, jota on pidettävä toissijaisena, Monte väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole valituksenalaisen tuomion 70, 374, 379 ja 385 kohdassa perustellut toteamustaan, joka mukaan komissio olisi ottanut sakon määrää laskiessaan huomioon sellaisia tosiseikkoja, joilla voidaan perustella kilpailusääntöjen rikkomista, että se on rinnastanut virheellisesti toisiinsa ilmoittamatta jätetyn yritysten välisen yhteistoimintajärjestelyn tai menettelytavan ja mitä suurimmassa määrin lainvastaisen käyttäytymisen ja ettei se ole perustellut kieltäytymistään alentaa tuntuvasti sakon määrää. Kilpailusääntöjen rikkominen, jolla ei ole ollut vaikutuksia markkinoilla, on Monten mielestä varmasti vähemmän vakavaa kuin rikkominen, jolla on ollut vaikutuksia. Sakolla on sen ennaltaehkäisevän ja repressiivisen vaikutuksen lisäksi myös tarkoitus palauttaa tasapainoinen kilpailutilanne velvoittamalla rikkomisesta vastuussa oleva yritys vastaamaan siitä taloudellisesti etenkin sen lainvastaisesta toiminnasta saamaan hyötyyn nähden. Monten mukaan tästä seuraa, että kun kilpailusääntöjen rikkomisen toteamisen tueksi ei ole esitetty näyttöä väitettyjen yhteistoimintajärjestelyjen konkreettisesta noudattamisesta eikä myöskään tietoja, jotka osoittaisivat vastuullisten yritysten saaman hyödyn, sakko on laskettava erityisen harkiten, koska tällaisessa tilanteessa sen tehtävä on ainoastaan ennaltaehkäisevä ja repressiivinen. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on perusteettomasti jättänyt nämä seikat huomiotta arvioidessaan, onko sakon määrä oikeassa suhteessa tekoon nähden.

200 Monte huomauttaa vielä, että on vaikeaa ymmärtää, miten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on voinut arvioida sakon asianmukaisuutta ratkaisematta sitä loogisesti edeltävää kysymystä eli perustamissopimuksen 85 artiklan rikkomisen vakavuutta. Komission olisi pitänyt arvioidessaan yhteistoimintajärjestelyn kilpailua rajoittavia vaikutuksia ottaa huomioon erityinen tilanne näillä markkinoilla, joilla ostajilla oli määräävä asema. Komission olisi lisäksi pitänyt arvioida kunkin yrityksen nimenomaista osuutta näihin vaikutuksiin, kun se tutki mahdollisuutta määrätä sakkoa ja laski sakon määrää. Koska asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohta on repressiivinen säännös, sitä ei voida soveltaa vahvistamatta tarkkaan sen yrityskohtaista vastuuta, jolle seuraamus määrätään.

201 Hyväksyessään komission väitteen, jonka mukaan ei ollut tarpeen tutkia, olisiko oletetuille yhteistoimintajärjestelyille voitu myöntää perustamissopimuksen 85 artiklan 3 kohdan mukainen poikkeuslupa, ensimmäisen oikeusasteen tuo-

mioistuin on Monten mukaan laiminlyönyt sen arvioinnin, että kysymyksen tarkastelu oli joka tapauksessa tarpeen ainakin sakon tason vahvistamiseksi. Yhteistoimintajärjestelystä, jolle voidaan myöntää poikkeuslupa, ei voida määrätä samanlaista seuraamusta kuin järjestelystä, jonka osalta ei voida myöntää poikkeusta. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen olisi pitänyt tuoda esiin tämä polypropeenipäätöksen puutteellinen perustelu.

202 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole Monten mielestä myöskään arvioinut kokonaisuudessaan kanneperustetta, joka koski rikkomisen tahallisuutta. Monte korostaa tältä osin, että kilpailusääntöjen rikkomiseen liittyvä subjektiivinen tahtotila on välttämätön edellytys sakon määräämiselle eikä ainoastaan raskauttava asianhaara, kuten komissio katsoo. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole tutkinut kanneperusteen tätä puolta, joka koskee rikkomisen tahallisuutta. Katsottuaan, että Monte oli toiminut tahallisesti, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen olisi pitänyt tutkia vielä, olisiko tätä seikkaa voitu pitää raskauttavana asianhaarana, joka voi johtaa seuraamuksen koventamiseen. Monten mukaan rikkomisen tahallisuuden toteaminen on tärkeä tekijä arvioitaessa rikkomisen vakavuutta ja siten seuraamuksen määrää. Se, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole ottanut tätä seikkaa huomioon, merkitsee tämän vuoksi virhettä tuomion perusteluissa.

203 Komissio korostaa aluksi, että ne kohdat, joihin Monte viittaa, eivät varsinaisesti ole merkityksellisiä, toisaalta missään väitteessä ei viitata 365—374 kohtaan, joissa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin arvioi tarkkaan vaikutuksia koskevaa kysymystä. Komission mielestä tärkeänä on pidettävä myös 386 kohtaa, joka 385 kohdankin valossa (ainoa, johon Monte viittaa) osoittaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen hyväksyneen sekä komission huomioon ottamien olosuhteiden luettelon, mukaan lukien sen lieventävän asianhaaran, ettei hinta-aloitteilla yleisesti saavutettu täysin niiden tavoitteita, että nämä asianhaarat huomioon ottaen päätetyn sakon tason.

204 Tämän jälkeen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi komission mukaan 254 kohdassa, että jotta jäsenvaltioiden väliselle kaupalle voitiin näyttää aiheutuneen vahinkoa, oli otettava huomioon yhteistoimintajärjestelyn vaikutukset eikä kunkin yrityksen yhteistoimintajärjestelyyn osallistumiseen perustuvia vaikutuksia. Tältä osin komissio huomauttaa, että kysymys on kilpailusääntöjen rikkomisen yhden edellytyksen tutkimisesta. Sitä vastoin tämä ensimmäisen

oikeusasteen tuomioistuimen päättely ei mitenkään todistanut, että yrityksen yrityskohtaista vastuuta ei olisi otettu asianmukaisesti huomioon sakon suuruutta määritettäessä.

205 Niiden väitteiden osalta, joiden mukaan perustamissopimuksen 85 artiklan 3 kohdan mukaisen poikkeuksen mahdollisuutta ei ollut otettu huomioon eikä arvioitu sitä, saattoiko rikkomisen tahallisuus olla raskauttava asianhaara, komissio toteaa, ettei väitteitä ole esitetty ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa ja että ne on siten jätettävä yhteisöjen tuomioistuimen 113 artiklan 2 kohdan nojalla tutkimatta. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on joka tapauksessa useaan otteeseen korostanut rikkomisen erityistä vakavuutta, vaikka kysymys siitä, kuuluisiko rikkominen pohjimmiltaan poikkeuksen piiriin, ei tullutkaan esille.

206 Ensinnäkin on huomattava, kuten valituksenalaisen tuomion 369, 371 ja 372 kohdasta nimenomaisesti ilmenee, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on katsonut komission ottaneen perustellusti huomioon sen, että kilpailusääntöjen rikkomisella oli vain vähäinen vaikutus eri asiakkailta laskutettujen hintojen muutoksiin. Monten tältä osin esittämä väite ei siten ole perusteltu.

207 Toiseksi vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan usean yrityksen rikottua kilpailusääntöjä on tutkittava kunkin yrityksen osuuden suhteellinen vakavuus (ks. vastaavasti em. yhdistetyt asiat Suiker Unie ym. v. komissio, tuomion 622 kohta). Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on kuitenkin valituksenalaisen tuomion 361 kohdassa todennut, että komissio oli asianmukaisesti määrittänyt Monten aseman kilpailusääntöjen rikkomisessa ja todennut ottaneensa polypropeenipäätöksessä tämän aseman huomioon vahvistaakseen sakon määrän. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ei siis voida väittää tehneen tältä osin oikeudellista virhettä.

208 Kolmanneksi väite, jonka mukaan asiassa ei ole tutkittu, olisiko yhteistoimintajärjestelyn osalta voitu myöntää perustamissopimuksen 85 artiklan 3 kohdan

mukainen poikkeus, on jätettävä tutkimatta uutena perusteena, jolla muutetaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käsiteltävänä olleen riidan kohdetta yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 113 artiklan 2 kohdan vastaisesti.

209 Neljänneksi ja viimeiseksi on todettava, että valituksenalaisen tuomion 362 kohdasta ilmenee, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mukaan määritetyt tosiseikat osoittivat tekojen vakavuus huomioon ottaen, että Monte ei ollut toiminut varomattomasti eikä edes tuottamuksellisesti vaan tahallisesti. On siten selvää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on lausuessaan Montelle asetetusta sakosta ottanut huomioon rikkomisen tahallisuuden raskauttavana asianhaarana, minkä vuoksi Monten tältä osin esittämä kritiikki on perusteeton.

210 Tästä seuraa, että myös viides valitusperuste on hylättävä.

211 Koska yhtäkään Monten esittämistä valitusperusteista ei ole hyväksytty, valitus on hylättävä kokonaisuudessaan.

Oikeudenkäyntikulut

212 Yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 69 artiklan 2 kohdan mukaan, jota sovelletaan valituksen käsittelyyn 118 artiklan nojalla, asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut. Koska Monte on hävinnyt asian, se on velvoitettava korvaamaan oikeudenkäyntikulut. DSM vastaa omista oikeudenkäyntikuluistaan.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (kuudes jaosto)

on antanut seuraavan tuomiolauselman:

1) **Valitus hylätään.**

2) **Montecatini SpA velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.**

3) **DSM NV vastaa omista oikeudenkäyntikuluistaan.**

Kapteyn Hirsch Mancini

Murray Ragnemalm

Julistettiin Luxemburgissa 8 päivänä heinäkuuta 1999.

R. Grass
kirjaaja

P. J. G. Kapteyn
kuudennen jaoston puheenjohtaja